

NAZMİ ÖNER

ABAKAN'DAN BAYKAL'A
SİBİRYA
(GEZİ)

Yazan ve yayına hazırlayan: Nazmi Öner

Yazarla irtibat Tel: 0544 665 09 09

e-mail: n.oner1507@gmail.com

Yayına hazırlandığı tarih: Eylül 2011

ISBN: 978-605-82447-7-1

Bu e-kitabın tüm telif ve yayın hakları 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince yazarına aittir.

Arama motoruna “Nazmi Öner” yazıp tıklayarak yazarın tüm kitaplarına ulaşabilir, www.nazmioner.com.tr sayfasından elektronik kitaplarını açıp okuyabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

Rusya federasyonuna giriş	05
Novokuznetsk	15
Hakasya	34
Abakan	38
Abakan'dan Kızıl'a	58
Abakan'dan İrkutsk'a	91
Baykal Gölü	114
İrkutsk	125

NAZMÎ ÖNER 1946 yılında Burdur'un Bucak İlçesine bağlı Seydiköy'de doğdu. Seydiköy İlkokulu ve Isparta Gönen İlköğretmen Okulunu bitirdikten sonra, 1964 yılında Erzurum Karayazı'ya bağlı Yücelik (Zorova) Köyü İlkokulunda öğretmenliğe başladı. Sonra Buca Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler ve Anadolu Üniversitesi Tarih Öğretmenliği bölümlerini bitirdi. Erzurum'dan sonra öğretmenlik hayatı: Afyon, Burdur, Giresun, Konya ve Antalya'da, İlkokul Öğretmeni, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tarih ve Dershane Öğretmeni olarak

otuz beş yıl devam etti. Burdur Cumhuriyet lisesinden emekli olduktan sonra altı sene de Çıralı'daki kendisine ait Likya Pansiyonu çalıştırdı ve dünyanın değişik bölgelerine geziler yaparak bunları yazdı. **Yazarın yayınlanmış Eserleri:** *Yalnızlık, Gece ve Karlar* (Şiir) / *Dünya Yaşanası Bir Yer Değil* (Şiir) / *Kürt Açılımasının Kapanımı* (Araştırma-Politika) / *Amsterdam Şiir Gibi Şehir* (Şiir) / *Seydiköy* (Köy araştırması) / *Kültüre Eleştirel Bakış* (Toplumsal eleştiri) / *Tarihin Tanımı* (Tarih) / *AB Arifesinde Çevre sorunlarımız* (Makale) / *Kırk Yaşında Kadın* (Şiir) / *Gazete* (Tarih) / *Sagalassos* (Tarih) / *İran'da Gezmek* (e- kitap Gezi) / *Kıbrıs'ta Tarih ve Doğa* (Gezi) / *Kafkas Ülkeleri* (e-kitap Gezi) / *Baltık Ülkelelerinde Gezi* (e-kitap Gezi) / *Yurtiçi Geziler* (Gezi) / *Türkistan Gezisi* (e-kitap Gezi) / *Tebriz* (e-kitap Gezi) / *Şiraz* (e-kitap Gezi) / *Hemedan* (e-kitap Gezi) / *İsfahan* (e-kitap Gezi) / *Sanatta ve Evrensellik* (Deneme) / *Türkiye'nin Mutsuz ve Huzursuz İklimi* (Deneme) / *İlköğretmen Okullarında Bir Zamanlar* (Eğitim) / *En Büyük Tehdit Milliyetçilik* (Araştırma) / *M. Kemal ile Çanakkale'den Ankara'ya* (Tarih) / *Dünyanın Birliği* (araştırma) / *Laiklik, Şeriat ve Türban Tartışmaları* (Güncel politika) / *Anayasa, Uzlaşma ve Paranoya* (araştırma) / **Çocuk kitapları:** *Su Damlasından Buluta*, *Termessos'lu Gençlerin Onur Mücadelesi*, *Pergeli Bulutlar Toroslarda*, *Kasaphane Kedileri*.

Nazmî Öner'in elektronik kitaplarını www.nazmioner.com.tr adresinde bulabilirsiniz.

RUSYA FEDERASYONUNA GİRİŞ

Kazak Gümrüğünden çıktıktan yarım saat sonra saat 18.45'te Rus gümrüğü LOKAÇ'a geldik. Bişkek'ten çıkıştan yaklaşık dört gün sonra geldiğim Rus gümrüğünde neler yaşayacağım diye derin bir merak ve kuşku içindeydim. Çünkü Bişkek'te trene bindiğim andan beri Kırgız ve Kazak polisler arama ve tehditlerle cehennemi yaşatmışlardı.

Trende dinlenirken

Oysa beni araması gereken Rus polislerdi. Çünkü ben bunların ülkesine geliyorum. Yasak bir şeyler sokup sokmadığımı, girişimin kurallara uygun olup olmadığını sıkı bir biçimde kontrol etmeleri,

Kazakistan'dan ise transit geçtiğim için en düşük düzeyde kontrol görmem gerekirdi. Ama tam tersi oldu.

Rus gümrüğünde bir bayan polisle bir bay geldi. Pasaportumu inceledi eksik yok. Yalnız fotoğrafı göstererek bu siz misiniz anlamında bir şeyler söyledi. Ya da ben öyle anlayarak pasaportta Türkiye'den çıkış tarihimi göstererek o günden beri tıraş olmadığımı işaretlerle anlattım.

Tamam dedi ve giriş damgasını bastı. Eşyalarım da bakmadı ve gümrük kontrolü toplam 5 dakika sürmedi.

Bozkır Rusya'da da bir süre devam etti

Rus gümrüğünden 20.30'da hareket ederek 21.00'de Rubsovs'k'a geldik. Artık polis korkusunu atmış ve rahatlamıştım. Çünkü artık bundan sonrası Rusya Federasyonuydu. Kafkaslarda Rus yönetimi beni hiç rahatsız etmemiş ve az çok bir fikir edinmiştim.

Anladığım kadarıyla burada polis mafya değildi. Yani burada mafya polisin üstüne çıkmış olup artık polise güvenilebileceği kanaati beni rahatlattı. Bu benim için çok önemliydi. Çünkü gezimin büyük bir bölümü Sibirya ve Rusya'da geçecekti.

Sibirya girişinde bozkır ormana dönüşüyor

Bu durumun verdiği rahatlıkla duygularımı yeniden gezime yönelttim. Artık Sibirya'dayım ve hiçbir ayrıntısını kaçırmadan Sibirya'yı beynime nakşetmeliyim.

Aç kollarını Sibirya...
Antalya'dan çıkıp yola
Kafkasları aşır, Volga'yı geçip
Kazakistan ve Kırgızistan'dan sonra
Geliyorum senin yeşil koynuna.

Sibirya kırsalına ormanlar hakim

Çünkü Türk tarihinin yaşandığı coğrafyanın tamamını gezmek amacıyla iki ay önce Antalya'dan yola çıkarken planım, İran'dan Türk Cumhuriyetlerine, oradan Çin'de Doğu Türkistan ve Moğolistan'a geçerek, Baykal Gölüne dek gidip dönüşte Sibirya'yı doğudan batıya –Baykal'dan Urallara- doğru gezmekti.

Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı; 5000 km yol kat edip geldiğim Türkmenistan gümrüğünden geri çevrilince, 3000 km geri dönüp Tiflis'e geldim. Buradan Kafkasları aşarak Astrahan üzerinden girdiğim Türkistan'da son durağım olan Bişkek'ten, Çin'de Doğu Türkistan'a girecektim.

Barnaul vakzalında kurutulmuş balık satan kadın

Biletimi alıp sırt çantamı bagaja verip otobüse bindikten sonra pasaportuma bakan şoför, “Sen gidemezsin, vizen yok” dedi. Yeşil pasaportum var dediysem de bu sınır kapısından yalnızca Kırgız ve Çinlilerin vizesiz geçebildiğini söyledi.

Zaten devlet karşıtı birisi olarak, devlet karşıtlığımı depreşti ve uzun uzun yazmama neden oldu. Devletler vize pasaport, sınırlar duvar insanların arasında. Herkes devletin kulu kölesi, herkes milliyetçiliğin esiri, kimse kendisi değil. Devletler tanrı kesilmiş insanlara, istiyor ki gel önümde eğil.

Sibiry kirsalından

Maalesef dünyayı bölüşmüş devletler, devlet insan için değil, insan devlet için olmuş hep bu dünyada. Yapacak bir şey yoktu, otele döndüm. Aylardır hayallerini kurduğum Uygur Özerk bölgesini göremeyecektim.

Orman içinde yerleşimler

Fakat Baykal’a kadar gitmeyi en baştan kafama koymuştum. Çünkü Abakan, Altay, Baykal üçgeni Türk Tarihinin beşiği idi. Bu yüzden dört günlük bir tren yolculuğuyla tüm Kazakistan’ı transit

geçerek, Bişkek'ten Novosibirsk'e gitmeye karar verdim. Fakat yolculuğun Kırgızistan ve Kazakistan bölümleri polis zulmü altında geçti. Ama artık Rus Gümrüğüne gelmiştik.

Rus gümrüğünden 20.30'da hareket ettik. Gece sakin geçti. 23 Haziran sabahın erken saatlerinde Barnaul'a geldik. Burası da büyük bir şehirdi.

Benim biletim Bişkek-Novosibirsk biletiydi. Fakat Abakan'a gideceğimi söylediğim herkes, treni değiştirip Novokuznesk trenine binmem gerektiğini söylediler. Durumu vagon görevlisi Canıbek'e anlatarak bana bir Barnaul-Novokuznets bileti almasını rica ettim.

Sibirya kırsalında bir kasaba

Canibek gitti ve 10 dakika sonra geri geldiğinde bazı nedenler sayarak bilet alınamadığını, fakat Novokuznetsk treninin vagon görevlisine 500 Ruble verirse beni idare edeceğini söyledi. Çaresiz Canibek'e 500 Ruble verip Novosibirsk treninden inip Novokuznetsk treninde onun gösterdiği vagona bindim.

Sibirya'da yeşil bir okyanusta ilerler gibiydik

Fakat biraz sonra öylesine büyük bir korku ve pişmanlık duygusu bastırdı ki, Kazak ve Kırgız polislerden kurtulmanın rahatlığından eser kalmadı. Çünkü artık bu terende biletsiz kaçak yolcuydum. Canibek vagon görevlisini gerçekten görmüş müydü yoksa 500 rub-

leyi cebine mi atmıştı. Gerçekten vagon görevlisini görüp parayı kırışmış olsalar bile, bir denetim anında vagon görevlisi beni koruyabilecek miydi?

Neyse ki yolda hiç bilet denetimi olmadan sabah saat dokuzda Novokuznetsk'e geldik. Ama bu son üç saat, yolculukta yaşadığım en huzursuz anlardan birisiydi.

SİBİRYA DÜNYANIN UMUDU

Meşhur olsa da soğuğu
Sibirya dünyanın yarını
Dünyanın geleceği
Dünyanın umudu...
Çünkü yaşamın birinci koşulu:
Oksijen ve su...

Ormanlar dünyamızın oksijeni
Baykal suyu.
Baykal yeşil bir okyanusta
Derin ve mavi bir kuyu.

Sibirya dünyanın yarını
Dünyanın geleceği, umudu...
Amazon ormanlarıyla birlikte
Dünyanın nefes borusu!

29.06.2012 Baykal

SİBİRYA'DA İLK DURAĞIM

NAVOKUZNESK

Novokuznets'e sabah saat dokuzda geldik. Otele gitmeden önce yarın için Abakan biletimi alayım dedim. Fakat yanımda yeterli ruble çıkmayınca, taksiye gittim. Beni ucuz temiz bir otele götür. 600-700 rubleden fazla olmasın dedim.

Tamam dedi. Meydanda büyük bir otele getirdi. 2100 ruble dediler Olmaz dedim. Yakınında bir başkasına götürdü. 4200 ruble dedi. (yüz dolar 3200 ruble) Aslında taksicinin de fiyatlardan haberi yoktu.

Tren istasyonu (Vakzal)

Tekrar ara sokaklarda bir otele götürdü ki, o da 2400 istedi. Çaresiz ilk otele döndük. 2100 oda 150 kayıt ücreti 2250 rubleyi peşin istedi. Para yok bozdurup geleyim dedim bankamatığı gösterdi. Veya kart çekmeyi önerdi. Kart çektirdim.

Eşyaları odaya yerleştirdikten sonra çantadaki yiyeceklerle kahvaltımı yapıp bir duş aldım. Trende dört gündür adeta koktuk. Ayrıca kendimi hala trende hissediyordum. Arada bir sallanıyor gibi başım dönüyordu.

Vakzaldan otele

Geç yatmış erken kalkmıştım. Saat gece üçte tesadüfen uyandığımda baktım güneş doğuyordu. Onu izlerken çevredeki orman ve

kır çiçeklerine bakarken uykuym açıldı ve bir daha uyuyamamıştım. Onun için otelde, vur kafayı yat. Zaman bol dedim. Saat ikide bile çıksam gezmeye günlük gezme limitimi dolduruyordu. Çünkü saat 22’de batıyordu güneş.

Bir saat kadar yattıktan sonra 12.00’de otelden çıktım. Çünkü hem şehri görmek için sabırsızlanıyorum, hem de Abakan’a bilet bulamazsam bir 2100 daha ödemeyeyim otele diyordum.

Novokuznetsk’te bir meydan

Otel büyük bir meydana bakıyor ve bu meydana çıkan Kireva caddesiyle Biyanerski caddelerinin kesiştiği köşede kalıyordu.

Otelden çıkıp, Kireva caddesinin karşıya devam eden bölümünde 300 metre gitmeden banka çıktı karşıma. Hemen 100 dolar bozdurup meydana geri döndüm. Buradan Vakzala giden Barzina caddesinde iki kilometre kadar yürüyünce vakzala vardım. Atırova’da olduğu gibi burada da vakzalin karşısında ki caddenin başına sebze pazarı kurmuştu kadınlar.

Küçük sebze pazarı

Vakzal tarafına geçince otobüs vakzalinin da burada olduğunu gördüm. Tıpkı Astrahan’da olduğu gibi iki vakzal yan yanaydı. Önce otobüs vakzalına gittim. Abakan’a otobüs yokmuş. Tren yolunu üst

geçitten geçerek, kassaların olduğu bölüme ulaştım. Bilet kassası koridorda ama alt kattaydı. Bir kâğıda Abakan ve tarih yazıp kassada görevli bayana uzattım. Bayan biletimi kesip verdi.

Geri dönüşte caddeyi inceledim. Yol dört gidiş, dört geliş sekiz şeritliydi ama iki tarafındaki kaldırımların (parkların) genişliği yolun iki katıydı. Arada bazen buna başka parklar da katılıyordu. Yani planlamada hiçbir şey sıkıştırılmamış her alan normalden çok büyüktü.

Yollar, parklar sosyal alanlar çok geniş tutulmuş

600 bin nüfusu

Devasa parkları

Madenleri, fabrikaları
Bulvarları, modern yapıları
Novokuznetsk Sibirya'nın
Parlayan yıldızı.

Novokuznetsk, yeşili bol, modern bir şehir. Tom Nehrinin sağ kıyısında 1618 yılında küçük bir köy olarak kurulmuş olup bugün Rusya'nın önemli maden ve sanayi kentlerinden birisidir. 600 bin nüfuslu şehrin bu güne dek ismi birkaç kez değişmiştir. 1931 yılına dek Kuznetsk, 1931-1932 Novokuznetsk, 1932-1962 yılları arasında Stalinsk iken sonradan tekrar Novokuznetsk olmuştur.

Novokuznetsk

Bu yol üzerindeki bir süpermarketten erzak eksikim tamamladım. Zaten meyve eksikim yoktu. Yolda kayısı ve elma almak istedim ama kilo ile vermediler. Dört kiloluk kovalarla satıyorlardı.

Kazakistan'da transit yolcu olduğumuz için çoğu istasyonda vagonun kapıları da açılmadığından yiyeceklerimizi iki vagon arasındaki sigara içme yerinin penceresinden alıyorduk. Yol boyunca tren görevlilerine ve karşımda oturan Rus bayana da verdim ama hala çok meyvem vardı. Bu yüzden ekmek kola, peynir ve domates aldım. Peyniri bozulup kokar diye bir günlük alıyorum.

Novokuznetsk

Soğuklarıyla ünlü Sibirya bugün yanıyordu sanki. Meydandaki levhada ısı 26 dereceyi gösteriyordu, ama etkisi kırk dereceden fazlaydı. Otele vardığımda iç çamaşırlarım ve hatta tişört terden sırlıklamdı. Onları değiştirip, duş aldım.

Biraz internete girip yemek yedikten sonra saat 16.00 da artık sıcak geçmiştir diye çıktım ki 28 derece olmuş. Fakat en gölge caddeden ağır ağır yürürüm diyerek Oktabır caddesine girdim. Barzina ile Kireva arasında çapraz bir cadde olduğu için sağ taraf gölgeydi.

Novokuznetsk'te bir park

Bu caddede bir kilometre kadar yürüdükten sonra solda bir park ve girişinde heykeller vardı. Bunların fotoğrafını çekip ileri bir kilometre kadar daha yürüdüm. Büyükçe bir meydana gelince buradan sağa döndüm. Bu da iki tarafında geniş parkları olan bir caddeydi. Ve bu caddenin bir yerde Kireve caddesini keseceğini ve kestiği yerden Kireve'ye dönerek otele gidebileceğimi düşünüyordum.

Novokuznetsk

Ve eski Sovyetlerde her şehirde hemen hemen yüzde 90 bu tahminlerim tutuyordu. Yani hiç bilmediğim tanımadığım bir şehirde şu cadde ilerde şu caddeyi keser diye yaptığım tahminler hep doğru çıkınca keşke 20 senedir yaşadığım Antalya'da da yaptığım tahminleri

yüzde elli tutturabilsem diyordum. Ama Heyhat, Antalya şehir planından bir maket yapıp da fareyi salsanız içine o bile çıkamaz diye düşünüyorum.

Yol boyunca başta bir ve sonda köşede bir olmak üzere iki büyük AVM'ye de girip çıktım. Köşeden Kireva'ya girdim.600-700 metre sonra sağda bir park ve sağa devam eden bir ana cadde belirdi. Karşıya geçip, parkın içinden caddeye çıktım. Çok güzel yeşil çatılı estetik ve ilerisinde gökdelen gibi binalar vardı. Caddenin ortalarında solda bir park daha geldi. Caddeyi sonuna kadar gidip dönüşte bu parka girdim.

Novokuznetsk

NOVOKUZNETSK PARKI

Novokuznetsk’de
Bir park ki
Büyük mü büyük
Gözde yanılgı mesafe...
Güzel mi güzel
Benzer Bağı İreme...

Orman gibi devasa bir park

Sanırsınız ki parkın girişi
Ekvatorial bir ormanın içinde
Güzelden de öte
Cennetten bir köşe.

Parkın girişi

Parkta bir güvercin
Dönüp, dolaşıyor
Simgesi gibi sevincin!
İnsanların çevresinde

Bakıyor anlamlı, anlamlı
Bekliyor herkes ona
Bir yiyecek versin...
Biraz ilgi gösterebilirsin.

Bakıyorum bir ayağında
İki parmak, bir tırnak

Ötekinde üç tırnak eksik...
Kafasını eğip
Fısıldıyor sanki kulağıma
Dert değil, yürüyebiliyorum ya...

Park

Biraz yalpalasa da
Sanki “Gerek yok” diyor...
Gerek yok
Bunun için karamsar olmaya;
Kanatlarım var ya!

Ah keşke diyorum
Keşke sağlıklı ve sağlam insanlar da
Bu güvercin kadar iyimser olsa...
Dünyanın diğer bölgeleri de
Sibirya kadar doğal olsa
İnsanlar doğayı doğal yaşasa. 23.06.2012 Novokuznetsk

Park

Parkın bir köşesinde sahnede müzik gençler bağırıp çağırıp eğleniyordu. Oradan yine Kireva'ya çıkarak, meydandaki otelime geldim. Saat yedide ısı 30 dereceyi bulmuştu. Yarım saat dinlenip, tekrar indim.

Novokuznetsk

Bu kez Biyanyerski caddesinde ilerledim. Yine aradaki parklara girip çıkarak bir kilometre kadar gidip sola dönerek, Kireva caddesinin meydandan sonra otelin önünden devam eden bölümünün bir km kadar ilerisine çıktım. Buradan Sağa dönerek Kireva'da bir kilometre kadar yürüdüm. Bu caddede estetik ve eski evler vardı. Saat dokuzu geçiyordu ama hala aydınlıktı. Caddenin sonunda güzel bir meydan ve yapı vardı. Burayı kameraya aldım. Kireva'dan geri döndüğümde saat dokuz buçuğu da geçmişti, ama hala aydınlık ve ben hala fotoğraf çekiyorum.

Novokuznetsk

Geldiğim yere dönmeden caddeye devam ettim. Buradan sonra yol nereye çıkar tam tahmin edemesem de otelden fazla uzaklaşmayacağını düşünüyordum.

Çok güzel bir park gördüm. İçi kalabalıktı. Lunapark vardı. Parkın neresinden çıkacağımı düşünmeden ilerledim. Fakat parkın sonundaki abideyi hemen tanıdım. Bunu sabah vakzala giderken görmüş ve caddenin karşı tarafından resmini çekmiştim.

Yani Barzina caddesinin ortasına çıkmıştım. Buradan bir kilometre geri dönerek otele geldiğimde 10 buçuktu. Isı dokuzda 27 ve şimdi 25 dereceye düşmüş, şehir sokaklara dökülmüştü.

Başka bir Park

Gittiğim başka şehirlere göre çok daha hareketli bir gece yaşamı vardı. Çünkü gündüz sıcakta sokağa çıkanlar azdı. İnsanlar genelde saat 18.00'den sonra sokağa çıkıyor ve saat 19.00-22.00 arası sokakların en yoğun saatleriydi. Bu yönüyle bir bakıma Yezd'i andırıyordu.

Novokuznetsk'te otelden saat 07.30'da çıktım. Otelcinin çağır-
dığı taksici Özbek'miş. Oysa ben burada Türk olabileceğini düşün-
müyordum. Ama dün Azeri taksiciden sonra bugün de Özbek Taksi-
ciyle karşılaştım. Özbek Taksici burada epeyce Türk vardır dedi.
Azeri, Kazak, Özbek, Kırgız, Uygur hepsinden de az az bulunur
dedi.

Vakzal

Nitekim saat sekizde vakzala varıp biletimi aldım. Trenin kalk-
masına 12 saatten fazla bir zaman vardı. Onun için sırt çantamı ema-
nete verip yürüyerek kent merkezine geri döndüm. Novokuznetsk'in

merkezi kısımlarını dün gezmişim. Bugün de biraz daha aralara dalarak kenti kavramaya çalıştım.

İki günde 18-20 saat kadar yürüyerek Novokuznetsk' in gezilebilecek yerlerinin büyük çoğunluğunu gezdiğimi ve şehir hakkında bir fikir edindiğimi düşünüyorum. Aslında gezilerde günlük yürüyüş limitim günde sekiz saat iken burada on saate kadar çıktı. Çünkü gündüzler çok uzundu.

Vakzalı önünde yolcular

Novokuznetsk gezimi bitirip vakzala gelince büyük bir kalabalık vardı. Fakat herkesin yeri numaralı ve belli olduğu için sorun yoktu.

HAKASYA

Hakasya Güney Sibirya’da, Sayan Dağları ile Tannu Ola dağları arasında, karasal iklime sahip özerk bir bölgedir. Alanı 61 bin km kare, nüfusu 500 bindir.

Hakasya Haritası

Türklerin anavatanı olan bu topraklarda 1720 Rus işgalinden sonra Türkler (Hakaslar) bugün azınlık durumundadır. Çünkü buradaki Türklerin büyük bölümü zaten 13. Yüzyılda Moğol istilas sırasında göç ederek Kırgızistan'a yerleşmişti. İşte Hakaslar, Manas Han yönetiminde Kırgızistan'a giden Kırgızların kalıntılarıdır.

Önemli Türk boylarının beylerine ait Kurgan denilen anıt mezarların içinden çıkan eşyalar ve mezar çevresine dikilen, Balbal veya Bengütaş denilen sonsuzluk taşlarında yazıt ve kaya resimleri Türk ve bölge tarihinin en değerli kaynaklarıdır.

Üzerinde yazıt ve resimler bulunun bir Balbal.

Bu taşlardaki yazıtların bazıları MÖ 2000 yıllarına ait Okunev kültürüne ait olup bunların en önemlisi Güneş Adam Taşdır. Türkçe tamgalarla yazılan bu yazıtların Orhun anıtlarından daha eski

olduğu kabul edilmektedir. Bölgede Afanasrvo (MÖ 3300-2500) en eski kültür olup onu Okunev kültürü izlemiş olup daha sonra da sırasıyla Andronovo, Karasuk, Tagar ve Tashtyk kültürleri izlemiştir.

Yani Türk Tarihinin en önemli kaynaklarına sahip olan bölge ayrıntılı ve uzun bir tarihi geçmişe sahip olup bir gezi yazısına sığacak gibi değildir. Onun için tekrar gezimize dönüyorum.

YOLCUYUM YOLLARDAYIM

Yolcuyum, yollardayım
Sibiryaya sonsuz
Yol sınırlı
Yarın sabah Abakan'dayım.

Aylar var ki yollarda
Bir bilinmeze doğru yol almaktayım.
Sarsa da benliğimi kaygılarım
Yolcuyum, yol benim yaşantım.

Abakan kırsalından

ABAKAN

Novokuznetsk'te Sabah sekizden 16.00'ya dek dolaşınca çok yorulmuştum. Onun için saat 16.30'da vakzala geldim. Bekleme koltuklarından birisine oturduğumda yanımdaki ailenin Dıva olduğunu gördüm. Bunlar Tuva Özerk Cumhuriyetinde yaşıyormuş. Abakan'a aynı vagonda gittik. Ondan Tuva Özerk Cumhuriyeti hakkında anlaşılabildiğimiz ölçüde bilgi almaya çalıştım. Rusça'nın da yardımıyla yüzde kırk anlaştık sayılır.

Bana Tuva (Dıvaların) Türk olduğunu anlattı. Abakan'da müze ve kurganları gör, Kızıl'a da git dedi. Ailece fotoğraflarını çektim.

İstasyonda Novokuznetsk'ten Abakan'a gidecek yolcular

TÜRKLER

Asya'nın orta yerinde
Yaşarken Abakan, Altay, Baykal
Üçgeni içinde
Çoğaldılar, çoğaldılar, çoğaldılar
Birken bin oldular
Yaşadıkları coğrafyaya
Sığamaz oldular
Göç başladı komşu ülkelere
Tüm dünyaya dağıldılar.

Novokuznetsk'ten Abakan'a kırsal

Yollarda yalnız değilim
Nereye gitsem
Benimle gelir sevdiklerim.
Sibirya Treninde
Novosibirsk köprüsünde
İrkutsk tren istasyonunun kalabalığında
Yanımda sevdiklerim

Novokuznetsk-Abakan kırsalından

Novokuznetsk'ten 19.20'de Abadan'a hareket ettik. Yatağım koridorda olması fazla sorun yaratmadı. Fakat cam çok kirliydi.

Fotoğraf çekmek için sigara içilen bölüme gitmek zorunda kalıyordum. Ama bir müddet sonra ortalık kararınca, yatıp uyudum. Ertesi gün sabah yedide Abakan'a vardık.

Abakan tren istasyonu

Türk tarih ve kültürünün en eski merkezlerinden olan Abakan, Hakasya özerk Cumhuriyetinin başşehriydi. Nüfusu 170 bin olan bu çok güzel Orta Asya şehrinin havası da çok sağlam ve çok güzel. Devasa binaları, geniş caddeleri ve orman gibi yeşil alanlarıyla ve haziran sonlarındaki 30 dereceyi aşan sıcaklığıyla, sanki Sibirya değil de, orta kuşağın ılıman iklimli bir şehri gibi. İnsanların giyim kuşamı da Antalya'dan daha açık ve şehir de şu anda bir Akdeniz kentinden farksızdı.

Abakan'da devasa bulvarlar

Hakaslar Yenisey Nehri boylarında, kırsal kesimlerde göçebe yaşayan ve eski Türk dini Şamanizm'e inanan Türkler. Abakan şehir merkezinde ise pek yoklar. Merkezde genellikle Rus ve Avrupa kökenli insanlar var.

Hakaslar genellikle kırsal bölgelerde yaşıyor. Karşılaştığım bir kaç ile konuşmaya çalıştım. Konuştukları Türkçe, farklı kelimelerin yanı sıra şive ve telaffuz farkı nedeniyle anlaşmayı zorlaştırıyor. Ama yine de güç de olsa yüzde 25-30 civarında bir anlaşma sağlanabiliyor.

Burada Yenisey Nehri, Hakasya için olduğu kadar, Tuva Özerk Cumhuriyeti için de önemli olduğu için kısaca değinmek istiyorum. Asya'nın en uzun ırmağı olan Yenisey Nehrinin Angara ve Selenga kollarıyla birlikte uzunluğu 4.287 kilometreyi bulmakta ve bu uzunlukla dünya sıralamasında beşinci sırada yer almaktadır.

Su toplama havzası bakımından da Rusya ve Avrupa'nın en büyüğü olup dünya sıralamasında da 7. Sırada gelir. 2.700.000 kilometrekarelik bir alanın (Türkiye'nin dört katına yakın bir alanın) sularını toplamaktadır.

Yenisey Nehri ve Güney Sibirya

Yer yer 70 metreyi bulan derinliğiyle Rusya'nın en derin nehridir. 500 kadar akarsuyun katıldığı Yenisey'in en önemli kolları Angara ve Aşağı Tungus'tur. Debisi 19.600 metreküp/saniyedir.

Ulaşımaya elverişli olan nehir önemli bir su yoludur. Krasnoyarsk'taki nükleer santraller ve sanayi atıkları nehri kirletmektedir.

Abakan

Abakan'a varınca bir saat kadar, vakzalda oturup zaman geçirdikten sonra, çıkıp Kızıl otobüslerini sordum. Sabah altıda dediler dolmuş taksiler ise doldukça kalkıyormuş. Bir de İrkutsk'a treni sordum 27 haziran Saat 17.00'deymiş. Abakan saati artı 4 dedi. Yani 21.00.

Otel sordum hemen ileride bir oteli gösterdi. Gidip sordum. En ucuz oda 3250 rupleydi. (100 dolar). Geri gelip 08.30’da bir taksiciye ucuz temiz bir otele götürmesini istedim. Abakan Hotele götürdü. 4-5 bin Ruple civarı. Üçüncü otelde 2400 falan. Bunun üzerine, “Apartman yok mu” dedim. Tamam dedi onların bürosuna gittik. Bir gecelik 1200 rubleye anlaştık. Taksici beni o bürodan apartmana kadar getirdi. 86 nolu blokta 65 nolu daire idi ve hiç de fena değildi. Beşinci katta, 30-35 metrekare büyüklüğünde bir apart dairesiydi.

Abakan’dan

Zaten sabah erkenden Kızıl'a gitmek üzere buradan ayrılacaktım. Yarın akşamı da Kızıl'da geçirmeyi planlıyordum

Eşyaları koyup biraz uzandım. Buralarda gezmek için acele etmeye gerek yoktu. Çünkü güneş saat 10.00 batıyordu. Gün çok uzundu. Saat ise daha 09.00'du. Duş alıp, toparlanıp çıkmam saat 10.00 buldu.

Onda çıktım. Buraya geldiğimiz, tren istasyonundan doğruca çıkan caddeyi buldum. Bu Şitinkina Caddesiymiş. Abakan gezisini buna göre planlayacaktım.

Lenin heykeli

Caddeden doğruca aşıağıya vakzal tarafına yöneldim. Taksi ile geçtiğimiz bölümü bir de yürüyerek ve çevreyi inceleyerek dolaştım. Cadde üzerindeki parka girip gezdim Parkın iç tarafında Lenin'in heykeli ve karşısında da bir resmi bina vardı.

Abadan

Yine Şitinkina'ya döndüm. Parkın karşısında Tiyatro vardı. Sırtımı vakzal tarafına vererek yukarı ilerledim. Çok görkemli bir kilisenin önünde güzel bir park vardı. Kilisenin resimlerini çekip, parkta dolaştım.

Güvercinlerin ayaklarını inceledim çoğunda eksik tırnak veya parmaklar vardı. Buradan yukarıya devam ederek caddenin sonlarına

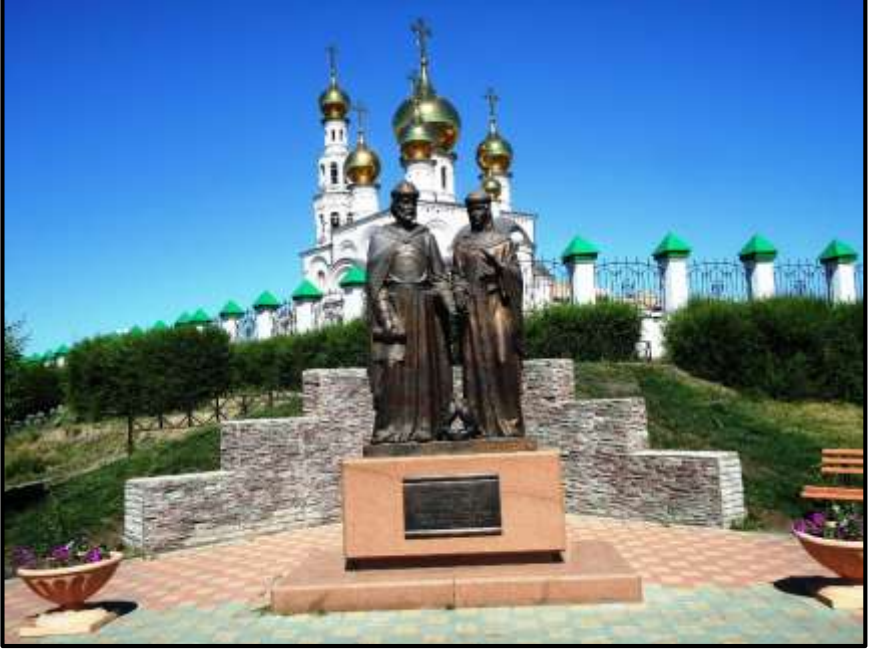
doğru bir meydana dikili bayan heykeline dek giderek fotoğraflarını çektim.

Bayan heykeli

ABAKAN

Orta Asya'da /Abakan Nehrinin
Yenisey'e kavuştuğu yerde
Sular, çayırlar ve ormanlar içinde
170 bin nüfusu
Parkları, bulvarları ve bahçeleriyle
Hakasya'nın başkenti
Örnek gösterilebilir şehirciliğe.

Kilise

Oradan dönüŖte Ŗitinkina'ya paralel caddeden aŖađı doğru ilerledim. Bir nehrin üzerinden geçerek ara sokaklara girip ıktım. Buralardaki devasa binaların ve geniŖ bulvarların resimlerini çektim.

Abakan, düz bir alanda çok güzel planlanmıŖ. Her Ŗey inceden inceye hesaplanmıŖ. Gecekondu benzeri basit yapılar yok. Yollar sokaklar geniŖ, parklar çok büyük.

Önüme çıkan bir bankada döviz bozdurdum. Ŗitinkina'nın öteki tarafındaki caddede ona paralel olarak ve kesecek biçimde yryŖler yaptım.

Parkta güvercinler

Yorulunca saat 14.00'te otele döndüm. Biraz oturup yemek yedikten sonra 16.00 da tekrar çıktım. Bu kez paralellik diklik aramadan rastgele sokaklarda sonuna dek gitmeye çalıştım ve beş saat daha bu şekilde dolaştıktan sonra otele döndüm.

Burası Hakasya'nın başkenti olduğu için gezdiğim yerlerde hep Hakas aradım. Ama hiçbir tane dahi bulamadım. Genelde gördüklerimin yüzde sekseni Avrupalıydı. Asya kökenliler ise Dıvalardı. Hakas yoktu. Çünkü onlar Yenisey boylarında göçebe olarak yaşadığı için kentlerde çok az bulunuyordu.

Yollar orman içinde gibi

Akşam yemekten sonra bir de baktım ki saat 11.00'i geçmiş. Hemen her şeyi toparlayıp çantaları yerleştirmeye başladım. Çünkü sabah 05.00'te kalkacaktım. Toparlanıp yatmam 00.30'u buldu. Sabah da beşte kalktım. Vakzalin yanından Kızıl otobüsüne binerek 12 saatlik bir yolculukla Kızıl'a gittim.

Kızıl'da otel bulamayınca saat 21.de kızıldan Abakan'a geri döndüm. Otobüs erken geldiği için saat 10.00'a kadar vakzalda gezi notlarını yazdıktan sonra, çantaları 165 ruble karşılığı emanete teslim ettim.

Sadece içinde notbook'un da bulunduğu el çantam kaldı. Fotoğraf makinesinin şarjı biten pilini 37 ruble karşılığı şarja verdim. Vakzaldan çıkmadan bir de Kızıl'da çektiğim resimleri düzenleyip facebook'ta yayınlanacaklarını fotoğraf makinasından bilgisayara aktardım.

Abakan

Sonra da bir kahvaltı yapmak ve Abakan'da dolaşmak üzere dışarı çıktım. Ne yazık ki, fotoğrafları bilgisayara aktarırken ara kablolu orada bırakıp çıkmışım. Fakat bunu fark ettiğim zaman Irkutsk trenine binmişim.

Abakan'da dün gitmediğim yönlerde epeyce daha dolaşım. Abakan ve Kızıl fotoğraflarını yayınlayabilmek için büyük otellerin yakınındaki yol kenarı banklarına oturup internete girmeyi denedim hepsi de şifreliydi.

Abakan

Derken bir parka gidip Kazakistan yolculuğunun yazılmayan bölümlerini de yazıp yazı işini bitireyim dedim. Fakat bilgisayarı açınca internete girdi. Yakında şifresiz bir yayın buldu ve gücü de fena değildi. Fotoğrafları yayınlayıp maillerime ve kenthaberde Türkiye haberlerine baktım. Bilgisayarın pili bitiyordu. Tabii ki bu arada

benim de pilim bitmişti. Uykusuz geçen çok zor bir otobüs yolculuğu ve sürekli çalışma, oradan oraya koşturma derken gözlerim kapanıyordu Bilgisayarı çantasına koyup, Çantayı başımın altına koyup bankın üzerine öylece uzandım

Abakan Müzesi

Uyandığımda üstüme güneş gelmişti ve bir saatten biraz fazla bir süre uyumuşum. Kalkıp Abakan Müzesine gittim. Müze, Türk Tarihinin belgeleri olan eserlerle dolu zengin bir müzeydi.

Müzeden çıkınca öğle yemeği için bir şeyler bulmalı ve vakzalda bilgisayarını şarja bağlamalı dedim. Önce doğruca vakzala gelip, emanette şarja bağlı fotoğraf makinesinin pilini aldım ve bilgisayarını

şarja bağlaması için görevli bayana verdim. Bir saati 55 ruble dedi. “Tamam” dedim; parayı verdim.

Çıkıp öğle yemeği için yine domates, salatalık bir şeyler alıp, istasyonu önündeki parkta yedikten sonra bir saat dolunca bilgisayarı aldım. Yine aynı parkta bir buçuk saat daha yazınca yine şarj bitti. Oysa en az üç saat giderdi ki, bir saat şarjda kalmadığı anlaşılıyordu.

Abakan’da geniş bulvarlar

Sabah kahvaltısı için bisküvi istediğim bayanın verdiği, kremalı pasta gibi şey midemi de bozmuştu. Kendimi yorgun ve halsiz hissediyor trenin gelmesini dört gözle bekliyordum. Nitekim trene binince daha temiz çarşaf ve nevresimler verilmeden yatağa uzandım.

ABAKAN'A NİYE GELDİM

Türk Tarihinin yaşandığı
Bu eski ve uzak coğrafyada
Görmeye gelmiştim Hakasları
Abakan'da.

Fakat çabam boşuna...
Çünkü burası
Türk Tarihinin fışkırdığı
En önemli nokta olsa da
Abakan kurganlarının üstünde
Şimdi Ruslar oturmakta

Abakan nehri ve limanı
Binlerce kilometre içerde
Bağlarken denizlere Abakan'ı
Derin düşüncelere daldım...
Kutba ne kadar yakın
Türk'ten ne kadar uzak
Türkün anavatanı.

Şaşırp kaldım; Abakan'da
Neden bulamıyorum Hakasları?
Halkın hemen, hemen tamamı
Ruslar veya beyaz Avrupalı...
Oysa bir zamanlar Abakan
Türk'ün damarlarında kandı
Bir zamanlar Türk'e anavatandı.

Sordum Hakaslar nerede?
Dediler, onların yaşam alanı
Yenisey kıyıları ve Sibirya ormanları...
Kendileri göçmen olmuş
Göçmenlere bırakmışlar Abakan'ı.
Abakan şimdi, göçmenlerin vatanı.

Bulduğum birkaç Hakas'la
Denesem de konuşmayı
Olanaksız anlaşma sağlanması.
Dildeki uzaklaşma
Coğrafyadaki uzaklıktan da fazlaydı.

27.06.2012 Abakan

ABAKAN'DAN KIZIL'A

Yine Türk tarih ve kültürünün en önemli temel taşlarından birisi de Sayan Dağları bölgesi olup burada Tuva Otonom Cumhuriyeti var. Tuvalar da Hakaslar gibi eski bir Türk boyu. Konuştukları Türkçe ancak Hakaslar kadar anlaşılabilir. Başkent Kızıl, bozkırın ortasında ama yeşillikler içinde 110 bin nüfuslu güzel bir Orta Asya kenti. Türk tarihinin önemli merkezlerinden birisi.

Şehrin çıkışında Abakan Nehri

Abakan'a dek geldikten sonra Orta Asya'da Türklüğün merkezlerinden olan Kızıl'a da gideyim dedim. Vakzalda bilgi almak için sorduğum birisi Kızıl için otobüsle beş saat ve ucuz otel çoktur demişti. Konuşmasını anlayabildiğime göre sanıyorum Özbek'ti.

Abakan çıkışında kırsal

Abakan'da kalıp bir kurgana gitme olanağım yoktu. Çünkü en yakını 50-60 kilometre ve taksici 2500 ruble istiyordu. Ayrıca kurganda açılıp kapatılmış bir çukurdan başka hiçbir şey de bulamaya bilirdim. Onun için en iyisi Kızıl'a gitmekti. Araba sabah 06.00'daydı. Gidip yarın gezerim, akşam yatar yarından sonra sabah

buraya dönerim diye planladım. İrkutsk biletimi de buna göre ayarlamıştım.

Kırsaldan bir görüntü

KIZIL

110 bin nüfuslu
Tuva Özerk Cumhuriyetinin başkenti
Dünya karalarının
Ve Asya'nın aritmetik merkezi.

Bozkırın bağrında
Sonsuz düzlükleri

Yenisey'in kucağında
Dıvaların ülkesi.

Kızıl yolundan bir görüntü

Doğurmuş devasa
Yenisey Nehrini
Kızıl'da iki kolun birleşmesi
Yenisey dünyanın beşinci uzun nehri.

Şaman ve Buda tapınakları
Temsil eder kardeşliği
Lisan Tuva Türkçesi

Ve 1.100 metre

Deniz seviyesinden yüksekliği. 28.06.2012 Kızıl

Fakat sabah erken kalkılacaktı. Onun için odanın anahtarını otelciden gelip almasını istedim. Akşam eşyalarımı topladım. 12.30'da, saati 05.00'e kurup yattım. Sabah beşte otelci geldi. Bir taksi çağırırver dedim. O bir taksiyle gelmiş zaten. O taksi beni avto-vakzala (otobüs garajına) götürdü. Hava çok soğuktu. Araba da Kızıldan sabah 6.00'da geldi. Binip yola çıktık.

Yolda bir dinlenme tesisi

Şehrin çıkışında Abakan Nehrinin üstünden geçtik. Hafif dalgalı arazide orman ve ekim alanlarının arasında ilerleyerek 22-25 dakika sonra Minusinks'e geldik.

Minusinks kenti

Minusinks, Türk tarihi eserlerinin sergilendiği çok önemli bir müzeye sahip olup orta büyüklükte düzenli bir şehirdi. Arazisi verimli ve epeyce fabrika bacası görünüyor. Abakan'ın üzerinden burada da geçtik. Bundan sonra da arazi hafif dalgalı düzlükler halin-

deydi. Orman alanlarında orman yakılarak elde edilen araziler açılırken rüzgar perdesi olarak belli bölümleri yakılmadan bırakılmış ormanın.

Saat 9.15'te Susunski diye küçük bir şehrin avtovakzalına girip yolcu aldık. Burası da ormanın içinde bir yerleşimdi. Yollarda orman bitki tüneli gibiydi. Biraz daha ilerleyince arazi iyice dalgalandı. Düz ovaların yerini dere tepe alınca ekim alanı kalmadı. Şimdi artık her yer engebeli ve ormandı.

Ormanların arasında sonsuzluk hissi veren tarım alanları

Hani orta Asya Dünyanın en güzel yeridir diyen Kırgız geldi aklıma yine. Gerçekten de bu orman, bu güzellik, bu doğa dünyanın

hiçbir yerinde yoktur diye düşünüyorum. Daha doğrusu şu ana dek gezdiğim hiçbir yerde böylesine vahşi gür, güzel ve doğal bir orman görmedim diyebilirim. Hiçbir yerde toprak görünmüyor her taraf orman denizi. Ve öylesine sık ve gür ki içine girilmez, giren çıkamaz.

Ormandan açılmış tarım alanları

Yola çıkışımızdan dört saat sonra bir dinlenme yerine geldik. Burada yemek molası verildi. Bir kuşbaşı şiş yedim. Bir şişte 4-5 parça et, yarım porsiyon falan. Ne eti olduğunu bilmiyorum ama hem lezzetli ve hem de hafifti.

Fakat yanında çok az bir soğanla, yarım dilim ekmek veriyordu. Hemen Türkiye ile bir karşılaştırmaya giriştim. Yarım dilim daha

istesen onun parasını alıyordu. Fiyatta yüz ruble (7 lira). Türkiye'ye göre çok pahalı. Türkiye'de de bu hem de tam porsiyon olarak bu fiyata yenebilir, yanında soğan domates vs ve sınırsız ekmek gelir. Ayrıca burada et ve işgücü çok daha ucuz.

Restoranın tuvaleti

Restoranın tuvaleti arkada iki oda ve kapısızdı. Arkada kadınlar bölümü tahtaların arasından görünüyor. Lavabo su vs hiçbir şey yok. Tuvalet bir delikten ibaretti. Deliğin altında kapalı foseptik türü bir çukur falan da yoktu. Bu yüzden ağır kokular doğaldı.

İran'da klozet yok ama tuvaletler normal ebatlarda ve su mutlaka vardı. Tek eksiği rezervuar olmadığı için kokuyordu. Türk Cumhuriyetleri ve eski Sovyet cumhuriyetlerinde ise hem tuvaletler yapı olarak yetersiz ve hem de su yoktu.

KIZIL'A DOĞRU

Sabahın köründe
Komünizm döneminden kalma
Köhnne bir otobüsle
Kızıla gidiyorum
Asya'nın kalbinde /Dıvaları görmeye.

Yol dar, tek şeritli ve orman içi tarım alanları

Menderesler çizerken
Ormanların içinde
Zorlanıyor otobüs
Sarp geçitlerde.
Kızıl'a gidiyorum
Tuva Özerk Cumhuriyetinin
Başkentine
Ve on iki saat süre.

Yol boyunca orman, su, çiçek

İlk on saati
Ormanlar içinde geçse de

Son iki saati
Bozkır biçiminde.

Yolun büyük bölümü orman ve dağlık

Abakan'dan
Kızıl'a gidiyorum
Hakasya'dan,
Dıvaların ülkesine.

Dağların zirvesinde
Geçerek karların içinden
Gidiyorum
Dünyanın merkezine. 26.06.2012 Kızıl Yolu

Otobüs şoförümüz

Yol bir saat falan kaldı diye düşünürken Dıva şoför altıda varacağımızı söyledi. Altı onlarda da altıydı. Karşılaştığım tüm Türklerde rakamlar aynıydı. Rakamı anladım gerisini anlayamadım. Ama sözlüğe bakarak sordum gerçekten akşam altıya doğru varacağımızı söylüyordu.

Özbek ayakçı beni işletmişti. Yol beş saat değil 12 saat imiş meğer. Ama bu yüzden ona hiç kızmadım. Çünkü 12 saatlik yol deseydi belki gelmekten vazgeçer, bu muhteşem manzarayı göremeden, yine Orta Asya konusundaki olumsuz fikirlerimle ölürdüm.

Çünkü öğretmenlerimden öğrendiğim ve otuz sene öğrencilerime öğrettiğim Sibirya kuzeyde buz çölü, güneyde de kum çölü olarak anlatılmıştı. Yani işe yaramaz yaşanmaz doğanın hiçbir olanak tanımadığı bir bölge. Oysa burası dünyanın en güzel yeri müthiş bir doğa ve çok zengin kaynaklara sahip.

Yol boyu orman çiçek

Yolda bir başka durakta Azeri birisinin işletmesi vardı. Onuyla kolay anlaşılabildiğimiz için Dıvalar ve Hakasları sordum. Kafirler dedi. Hepimiz türküz dedim, Onlar Türk değil, onlar allahsız, Şaman

dedi. Onun tuvaletinin de kapısı yoktu, ayrıca bir tuvalette iki delik vardı. Yani iki kişi birlikte girip oturacak biçimdeydi.

Kızıl'a varmak için karşı dağların hepsini de aşacağız.

Yollarda bir yerde Kızıl 192 km. yazısı gördüm. En geç dört saatte varırız diyordum ama hep dağ tırmanıyoruz, otobüs 20-30 kilometreyle gidiyordu. Batı Sayan dağlarını aşıyorduk. Nihayet bir geçidi aşarken yamaçlarda karlar görüldü. Kar sınırında orman çayıra dönüştü. Bir süre yarı karlı çayır alanlarında devam ettikten sonra inişe geçince, ormanlar tekrar başladı ve orman en vahşi biçimiyle devam ediyordu.

Yolun yüksek kesimleri karla kaplıydı

Ormanla kaplı dağlardan sonra bir yerde büyük bir düzlük vardı. Burada orman yakılarak ova tarıma açılmış. Ovanın başında ve bazı yerlerinde yerleşimler var. Burada ormanlar da tepelere çekilmişti.

Fakat bu ovanın bitiminde yol daha da yükseldi. Yolda yer yer bozuk yerler ve tamirat vardı. Ve bundan sonra artık orman bitti. Bir anda ormandan çıkıp bozkıra girdik. İki saate yakın bu ormansız, hafif engebeli bozkır arazide ilerledik.

ORTA ASYA'DA MİLLETLER

Kızıl'da
Çoğunlukta Asyalılar...
Abakan ve İrkutsk'ta Ruslar
Ve beyaz Avrupalılar.
Türk yurdunda
Türk kökenliler
Oldukça azınlıkta kalmaktalar.

Otobüsümüzün şoförü

Sibirya'da
Seksen k sur millet
Tek bir dilde anlaşarak
Birbirini yadırgamadan
Yaşayıp gidiyorlar.

*Yol boyunca sık sık yanan ormanlar ve ormandan açılan alanlar
gördüm*

Dünya ise Milliyetçilik
Bata ında bo uluyor
 nsana insanlığı
Çok görüyorlar.

Çünkü
Köşe dönmek amacı herkesin
Umurunda değil doğa kimsenin
Fakat dünyada
Hiçbir şey sonsuz değildir
Bunu herkes bilsin.

Çaputların bağlandığı Şaman tapınağı (kutsal yer)

Öylesine sarmış ki benliğini
Ordusu, devleti, milleti
Kalmamış kimsede

Kıl kadar doğa
Ve insanlık düşüncesi...
İnsan kimsenin umurunda değıl.

Kızıl'a giderken ormanların bittiğı ve bozkırın başladığı yer

Herkes devletin kulu kölesi
Herkes milliyetçiliğın esiri
Kimse kendisi değıl.
Devletler tanrı kesilmiş insanlara
İstiyor ki gel önünde eğil.
Orta Asya'nın eski sahipleri Türkler
Artık oralarda bağımsız değıl. 26.06.2012 Kızıl

Kızıl'a girişte Yenisey Nehri.

Saat 17.30'du. Hemen otele eşyaları atıp çıkıp dolaşmalıyım. Taksiciye ucuz temiz bir otel dedim. Gittiğimiz birinci otelin fiyatları 5000 rubleden başlıyor en ucuzu 3000 ruble ve yer yok. İkinci otel de de aynı fiyatlar ve dolu. Üçüncüsün de en düşük 3500 ruble ve dolu. Başka otele gidelim dedim, başka otel yok dedi. Tuva Özerk Cumhuriyetin başkenti Kızıl'da üç otel varmış ayrıca bugün burada bir spor etkinliği de varmış, bu yüzden otellerin üçü de dolu.

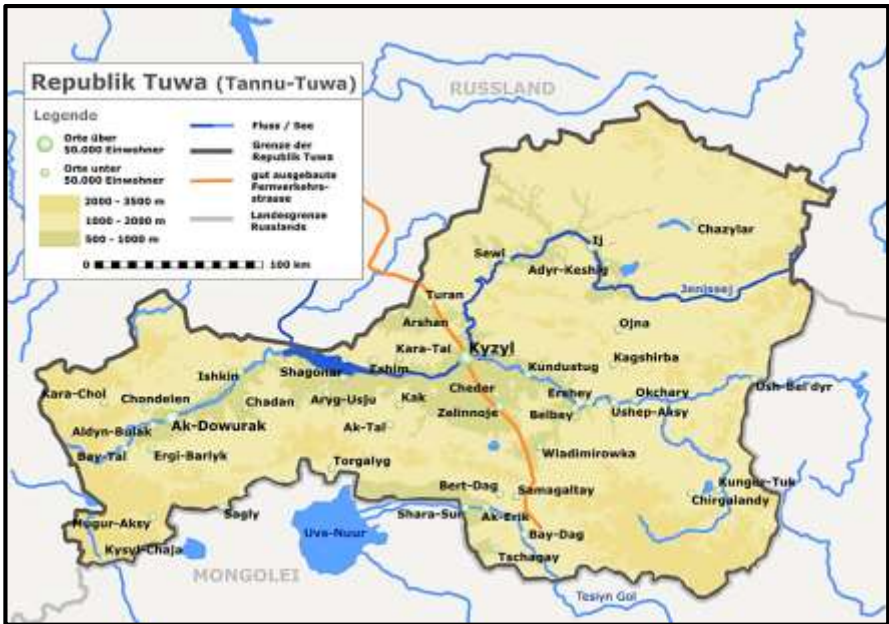
Ne yapacağım. Tren istasyonu olsa orada sabahlarım. Burada gece açık yer olur mu, derken Abakan’a Otobüs var mı dedim. Saat 21.00’de var dediler.

Hemen garaja dönelim dedim. Garajda eşyaları emanete bırakarak, taksiyle merkeze döndüm. Saat altıydı. Dokuzaya kadar, kızıl merkezini koşaya koşaya dolaştım. Çoğu yerini de zaten taksiyle dolaşmıştım. Zaten büyük bir şehir değildi. Bozkırın ortasında, fazla yüksek olmayan tepelerin arasındaki bir çukurlukta kurulmuştu. En önemli özelliğı Dıva Cumhuriyetinin başkenti olmasıydı.

Kızılda bir cadde

Tuva, Rusya Federasyonunun Sibirya Federal Bölgesinde, Güney Sibirya'da Özerk bir cumhuriyettir. Alanı 170 bin kilometrekare, nüfusu 330 bindir. Nüfusun üçte biri başkent Kızıl'da oturmaktadır. Etnik yapı % 82 Dıvalar, %16 Ruslar ve %2 kadar başka milletlerdendir. Tuva Türkleri, Tuva sözcüğünü Ruslar kullandığı için sevmes ve kendilerine Tıva derler. Benim gördüğüm ise Dıva diyorlar.

Tuva Özerk Cumhuriyeti haritası

Tıvaların tarihi bağımsız bir Orta Asya tarihi gibi olup bir gezi yazısına sığacak gibi değildir. O yüzden kısaca belirtmek gerekirse, kökenleri, III ve IV yüzyıllarda Çin'in Kuzeyinde büyük bir devlet kurmuş olan Topa Devletine dayandırılmaktadır. Çin kaynaklarında da Topalara, Tabgaçlar denilmektedir.

Yüzyıllarca Moğol ve Çinlilerin asimilasyon çabalarına karşı Türklüklerini koruyan Dıvalar 1921-1944 yılları arasında bağımsız yaşadıktan sonra 1944 yılında SSCB tarafından işgal edilerek Rusya'ya bağılı özerk bölge haline getirilmiştir.

Asya ve dünya karalarının merkezini gösteren anıt

Zaten Sibirya'daki Türk kökenli özerk Cumhuriyetlerin içinde nüfusu çoğunlukta olan sadece Tıvalar var. Altay ve Hakasya özerk cumhuriyetlerinde ise Türk nüfus azınlıktadır. Sibirya'daki nüfus dağılımına bakıldığında her yerde Ruslar çoğunluktadır.

2002 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu nüfusunun 20 milyon kadarı (genel nüfusun %14 kadar) Sibirya’da yaşamakta olup bunun uluslara dağılımım şöyledir.

Kızıl'da Yenisey kavşağında devasa bir park.

- 1-Ruslar — 17.530.949 kişi (%87,38)
- 2-Buryatlar — 427.721 kişi (%2,13)
- 3-Ukraynalılar — 373.075 kişi (%1,86)
- 4-Almanlar — 308.727 kişi (%1,54)
- 5-Tatar Türkleri — 252.587 kişi (%1,26)

- 6-Tuva Türkleri — 239.929 kişi (%1,2)
7-Kazak Türkleri — 123.914 kişi (%0,62)
8-Beyaz Ruslar — 82.437 kişi (%0,41)
9-Hakas Türkleri — 73.130 kişi (%0,36)
10-Altay Türkleri — 65.910 kişi (%0,33)

Kızıl'da bir cadde

Yeniden gezimize dönecek olursak, Kızıl bana bozkırın ortasında bir Orta Anadolu şehri gibi geldi. Abakan'da Hakasları görmemiştim ama burada divalar çoktu. Gerçi Ruslar ve Avrupalı beyazlar burada da çoktu, fakat çoğunluk Asya kökenliydi. Din olarak

da çoğunluk dini Budizm ve Şamanizm idi, ama Hristiyanlar da az değildi. Müslüman ise çok azdı. Bu yüzden diğer Müslüman Türkler bunları kafir kabul ediyordu.

Kızıl'da Buda tapınağı

Renk ve yüz biçimlerinden Avrupalılarla Asyalılar kolayca ayrılabilirdi. Fakat ayrı dil, din ve etnik yapılara karşın hep birlikte, çok renkli bir yaşam sürdürüyorlardı. Yaz burada da aynı yazdı. Isı 30 derece civarında ama çok etkili. Fakat nem yok boğucu değil.

Bütün Rusya şehirleri gibi geniş caddeleri, orman gibi bulvar ve parklarıyla devasa yapılar burada da vardı. Burada da kenarlarda küçük bahçeli evler vardı.

Küçük ve Büyük Yenisey'in birleşme yeri.

Ama Kızıl'a özgü en muhteşem şey Yenisey Irmağıydı. Yenisey buralarda bile İstanbul boğazının genişliğinde ve çok muhteşemdi.

Nehrin kenarları hemen tamamen parktı. Parkın bir yerinde bir abide çevresinde bağlanmış çaputlar gördüm. Şaman tapınağı dediler. Az ilerisinde ipler bağlanarak çevrilmiş bir yere de şaman tapınağı dediler. Onun az ilerisinde daha yüksek bir abide burası da Budist tapınağı dediler.

Kızıl'da Şaman tapınağı

Kızıl'da üç saat hiç oturmadan adeta koşarcasına dolaşınca, zaten şehir de küçük olduğu için hemen her tarafını dolaştım ve Kızıl hakkında yeterince bir fikir sahibi oldum diyebilirim.

Akşam saat 21.00’de 11 saat süren bir yolculukla Abakan’a döndüm. Abakan’a sabahın 08.00’inde geldik. Tren istasyonunda oturup bunları yazdım. Böylece Kızıl maceramız, gündüz 12 saat gidip, gece 11 saat geri dönerek tamamlandı Şimdi hedef İrkutsk ve Baykal.

Kızıl’da otobüs durağında bekleyenler

Kızıl dönüşü Saat 10. Kadar vakzalda yazdıktan sonra, çantaları emanete bırakıp sonra da bir kahvaltı yapmak ve Abakan’da dolaşmak üzere dışarı çıktım.

Kızıl otogarının tuvaleti

KIZIL'DA ŞAMAN TAPINAĞINDA

Ben bir dilenciyim
Şimdi İran'da
Bir cami avlusunda.
İnsanlık dileniyorum
İnsanlara insanlık
İnsanca...

Kızıl'da Dıva bir ana oğul

İnsanı koyuyorum;
İnsanları en bencil
En kendine yontuk
En insansız tarafıyla
Kurtuluş dileklerimin arasına.

Tek dileğim var şimdi
Asya'nın tam ortasındaki
Bu Buda Tapınağıyla
Yan yana

Şu Şaman Tapınağında.
Tek dileğim
İnsanlar
Birazcık insan olsa.

Kızıl'da park

İnsan kanıyla beslenip
Ellerini kanla yıkamasa...
Hazır gelmişken Kızıl'a
Bir çaputta da
Ben bağlayacağım
Yenisey kıyısındaki
Şaman tapınağına. 26.06.2012 Kızıl

ABAKAN'DAN İRKUTSK'A

27 Haziran öğleden sonra Abakan tren istasyonuna geldiğim zaman çok büyük bir kalabalıkla karşılaştım. Asker sevkıyatı varmış. Türkiye'deki gibi burada da asker uğurlamaya önem verildiğini gördüm. Vedalaşmalar ve kalanların buruk duyguları, yollarda yalnızlığımı anımsattı. Bir an için: iki aydır ülkeden ülkeye, şehirden şehre binlerce kilometre yol gidiyorum, ne uğurlayan ne karşılayanım var gibi düşünceler gelip geçti beynimde. Fakat hüznüm fazla sürmedi.

Abakan vakzalında asker uğurlayanlar

Tren saat 18.20’de tam vaktinde hareket etti. Aşırı derecede yorgun ve uykusuzdum. Dün sabah Abakan’dan saat 06.00’da çok kötü bir otobüsle çıktığım Kızıl yolculuğu 12 saat sürmüş ve otel bulamayınca üç saat sonra aynı otobüsle saat 21.00’de geri dönmek zorunda kalmıştım. Kaldığım üç saat içinde Kızıl’ı adeta koşarak gezdim. Bu gün de yine Abakan’da en az sekiz saat dolaştım ki 66 yaşa göre kendimi fazla zorladığımı düşünüyordum. Bu yüzden tren şehirden çıkınca hemen yatağıma geçip yattım.

Sibirya doğasından bir görüntü

Fakat her ne kadar “Yorgun ve uykusuzsun, dinlenmelisin, yoksa hastalanır geziyi tamamlayamazsın, yat uyu” diye kendime telkinde bulunduysam da bir yandan da dışarıda içinden geçtiğimiz doğayı merak ediyordum.

Nitekim yattığım andan daha on dakika geçmeden kendimi yatakta doğrulmuş pencereden dışarıyı seyreder vaziyette buldum. Biraz sonra da çevrenin cazibesine dayanamayarak yeniden kalkıp bir o pencereden bir karşı pencereden fotoğraf çekmeye başladım.

İçinden geçtiğimiz Sibiry doğasından bir görüntü

Zaten içinden geçtiğim doğayı seyretmeye ve fotoğraflarını çekmeye başladım mı yorgunluğu falan unutuyordum. Bu şekilde ortalık kararınca dek fotoğraf çektim.

Geçip giderken tren hızla, /karışıyor gündüz geceye, Trans-sibirsk demiryolunda. /Oysa penceresinden trenin /tek pencerelik bir dünya /görebildiğim benim.

Saat 10.30'da akşam yemeğini yiyip 11.00'e doğru karanlık basınca da yattım. Kompartımda dört kişiydik. Benim üstümde Rus bir adam, karşımda 35-40 yaşlarında Rus bir bayan ve onun üstünde de 13 yaşındaki oğlu Teniz vardı. Karşı pencerenin önündeki (koridordaki) iki yatak boş olduğu için iki tarafı da görebiliyordum.

Geçtiğimiz tren istasyonlarından biri (Vakzal)

28 Haziran sabahı uyandığımda, saat 06.00'ydı ve tren bir istasyonda duruyordu. Demek ki en az 6 saat uyumuştum ve kendimi çok iyi hissediyordum. Tren 06.30' da hareket etti. Coğrafya ve doğal bitki örtüsü akşam bıraktığım gibi aynen devam ediyordu.

SİBİRYA'DA ÇOCUK OLMAK

Sibirya'da saat 11.30'a doğru
Vardığımız bir köyde
İstasyonla orman arasında
Çayırda çocuklar oynuyordu.
Umurlarında değil dünya.

İstasyon kenarında köy

Küçük bir çocuk olmak arzum
Şimdi onlarla
Sibirya doğasının koynunda.
Örneğin öküz otlatıyorum
Ve saldım öküzlerimi
Çiçekli gür çayrlara
Daldım oyuna.

Köyde çocuklar

Gözüm öküzlerimde
Aklım oyunda
Bilmiyorum aslında

Çocuk oyunları nasıldır Sibirya’da?
Ve küçük çocuk omuzlarında
Sorumlulukları nedir acaba?

Ben bazen öküz
Bazen koyun çobanıydım
Çocukluğumda.
Oğlak ve davar gütmem
İlkokuldan sonra.
Fakat her zaman her yerde
Vakit bulurdum oyuna.

Tren yolu kenarında bir yerleşim ve okula giden çocuklar

Bazen de oyuna dalınca
Yasak bölgeye girdi mi koyun
Bekçi Yörük Ali
Öküz siki kamçısıyla
Dikilirdi karşımıza.

Trende çocuklar

Ah ne güzel olurdu
Çocuk olsam
Ve inip oyuna dalsaydım
Şimdi onlarla.
Alırlar mıydı acaba
Bir yabancıyı oyunlarına?

Alırlardı elbet
Yabancı olmaz çocuk çocuğa.
Fakat bekçi Yörük Veli gibi
Stalin şeytani korkunç suratıyla
Oyunun her hangi bir anında
Çıkar mıydı acaba karşımıza?

Yine yeni bir istasyon

İnsan bir çocuksa Sibirya'da
Zaten sürülmüştür
Uzak diyarlardan buraya.
Fakat doyar mı gözü
Stalin'in nefret ve kana?

Ah, köy kaldı arkada
Ve girdi tren yine ormana
Oysa Ben de bir çocuktum aralarında
Ve tam dalmışken oyuna
Kaldım yine bir başıma
Pencere kenarında.

Düşünüyorum da
Neden Hitler'siz Stalin'siz
Kansız vahşetsiz
Küresel kapitalistleri nefretsiz
Soygunsuz sömürsüz
Olamıyor bu dünya?
Neden saf sevgi değil orman
Neden servete sayılır Sibiryaya? 24.06.2012 Yol

Sibiryaya doğası büyüleyiciydi. Beynimde atalarımızın çok güzel yerlerde yaşamış olduğu düşüncesi, şimdi yok oluşlarına doğru ilerliyordu. Hemen defteri alıp şunları yazdım.

Gezerken nostalji tadında /Eski Türk topraklarında /Yoktur dostu/Türkün Türk'ten başka /Özdeyişi takıldı kafama.

Siz kandırırsanız da kendinizi /“Türk'ün Türk'ten başka /Dostu yoktur” diye /İnandıramazsınız beni. /Sorum size, kim yıktı /Ve nasıl yıkıldı /Onca Türk devleti?

Çünkü Uygurları, Kırgızlar yıktı. Gaznelileri ve Karahanlıları Selçuklular yıktı. Karakoyunluları, Akkoyunluları; Akkoyunluları Safaviler yıktı. Safavileri ve Memlükleri Osmanlılar; Altınordu'yu Timurlular yıktı.

Her yer orman olunca insan ormanı kanıksıyor.

Öyleyse Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur yerine düşmanı yoktur denilse daha doğru olacak, diye düşündüm. Çünkü yıkanlar ve yıkılanlar hepsi de Türk devleti ve onun için Orta Asya'nın eski sahipleri olan Türkler, artık şimdi buralarda bağımsız değil.

Bunları yazarken sanki görülmesi gerekli çok önemli bir şeyleri kaçırmış gibi bir hisle defteri bırakıp tekrar pencereye gittim. Göz alabildiğine sonsuz bir orman denizinin içinde yol alıyorduk. Arazi genellikle düz ve fakat zaman zaman hafif dalgalanmalar

olsa da orman hiç değişmiyordu. Her yerde çok sık ve gür bir orman tabakası vardı. Ve artık ormanı kanıksamaya başladım.

Novokuznetsk'te, Abakan'da, /yolculuğun ikinci sabahında, /Kazakistan çölünde neyse kanıksama, /ormanda aynısını yaşıyorum şu anda. /Çöl gibi kanıksıyor ormanı, insan Sibirya'da.

Orman

Teniz çok sempatik bir çocuktü. Benim yarım yamalak İngilizcem onun için yeterli gelmiş olmalı ki bir süre keyifle İngilizce konuştuk. Fakat konuşurken bile bir gözüm dışarıda, geçtiğimiz bu doğa harikası yerleri yer yutarcasına beynime nakşederken, insanlar trende genellikle bulmaca dolduruyor, kağıt oynuyorlar. Ve kimisi

de sürekli uyuyordu. Bu yüzden benim oradan oraya koşuşturarak resim çekmem hemen fark ediliyor ve insanlar büyük bir nehir veya önemli bir yere geldiğimizde fotoğrafını çekmem için beni uyarıyordu.

Sık sık deniz gibi büyük nehirlerin üstünden geçiyorduk

Agu nehrini bu şekilde Teniz dahil birkaç kişi haber verdi. Agu durgun bir göl gibi geniş bir yatağa dağılmış hiç acele etmeden ağır ağır akıyordu.

Nehri geçtikten bir süre sonra 08.20’de Agu istasyonuna, saat 12.45’te de Teyşit’a geldik. Üstümde yatan adam burada indi ve yerine Dıva bir bayan geldi.

Coğrafya ve manzara hiç değişmeden devam ediyordu. Her yer muhteşem bir orman okyanusu ve hepsinin fotoğrafını çekmek istiyordum. Fakat çektiklerime bakınca çoğunun hemen hemen aynı olduğunu ve fotoğraf makinesinin bataryasının bitmek üzere olduğunu görünce biraz ara verip yatıp dinlendim.

Yol boyunca bir mezarlık

Yeniden kalkıp pencereye geldiğimde solumuzda bir mezarlık vardı ve hemen çektim. Ama sonra da belli belirsiz bir pişmanlıkla, “Niye çektim ki? Her şeyi çekmemeliyim” diye düşündüm.

Fakat bir anda aklıma sürgünler, çalışma kampları geldi ve “İyi ki çektim” dedim. Çünkü burada yatan insanlar kim bilir nelerden gelmiştir. Çalışma kampına gelenlerin geri döneninin olmadığı biliniyor. Sürgünlerin de sağ gelebilenlerinin fazla yaşadığını düşünmüyorum.

Öyle ki bu mezarlıkta yatanların yüzde doksanı bu coğrafyanın insanı değildir, düşüncesi Ahıska ve Kırım sürgünlerini anımsattı. Stalin döneminde ölen milyonlarca insan sanki bu küçük mezarlıkta yatıyormuş gibi hislerle İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında dolaştı bir süre düşüncelerim.

Yol Abakan’dan İrkutsk
Üç gece, üç gün
Eder dokuz öğün.
Dokuz domates,
Dokuz soğan
Dokuz salatalık
Sonrası trende yol
Tren Sibirya’da sürgün.

Yeşil bir öğleden sonra çıkmıştım
Abakan’dan yola
Üç gündür gidiyorum
Aynı vagona
Hiç tanımadığım insanlarla.
Ah, depreşti yine yalnızlığım
Yeni bir Sibirya sabahı
Kemerova İstasyonunun kalabalığında...
Yemek, içmek kimin umurunda.

Sibirya'da bir köy

Saat 17.00'de Novonijdinks'te inip bir şişe su aldım. Tren büyük istasyonlarda 20-30 dakika duruyor ve bu uzun duruşlarda askerler topluca inip sigara içiyorlardı. Askerler inince trenin uzunca kalınacağını anlayıp ben de iniyordum. Zaten bizim vagonun baştan iki kompartımanı sivil gerisi askerdı. Asker sevkiyatı vardı ve çoğunluğu Dıva olan bu çocuklar Abakan'da bizimle bindiler bu trene ve İrkutsk'a kadar da gittiler.

Bu kez de askerlik üzerine düşüncelere daldım. Yaşanan dünyanın en şerefli ve en saygın mesleklerinin başında gelen askerlik tabulaştırılıp kutsallaştırılmasına karşın bana hep soğuk ve korkunç gelmiş, kafamda insan öldürme sanatı olarak yer etmiştir.

Askerlik genlerine girmiş ya dünya devletler sisteminin, arkada kalanların içi burkulsa da gençler doğal bir göreve gider gibi bir kanıksanmışlıkla, bol bol sigara içiyorlardı. Vagonun başında ve sonunda bulunan bu sigara içme yerlerinin penceresi açık olduğu için aslında buradan daha net fotoğraf çekebilecektim, ama buralara dumandan girilmiyordu.

Ormanda açılan tarım alanları

Saat 17.40'ta geldiğimiz Tulun, büyükçe bir şehir görünümündeydi. Burada da yük katarlarının geçmesini bekledik ve epeyce

kaldık. İniş biraz yürüdüm. İstasyonlarda peronlarda bulunan yük katarları genellikle şehrin görülmesini engelliyor ve bunların uzunluğu bir kilometreyi buluyordu.

Bu yüzden şehri göremiyordum. Birkaç katar belli aralıklarla durmuşlarsa birkaç kilometre görüş alanını kapatıyor. Fotoğraf çekemediğim böyle durumlarda ben kompartımda yerime oturup notlar alıyorum, adam bulmaca dolduruyor, Teniz müzik dinliyor, annesi kitap okuyordu.

9 Sibiry orman, su, nehir .

Tulun'un çıkışında büyük bir nehir ve hemen sonra başka bir şehirden geçtik. Bazı yerlerde ormanlar yakılarak çok büyük tarım alanları açılmış, buğday, pancar patates gibi bitkilerin plantasyon tarımı yapılıyordu.

Köylerde küçük ev bahçeleri

Tren bazen küçük yerleşimlerin kıyısından geçiyor. Buralarda küçük köylerin küçük ev bahçelerinde Güneşten faydalanmak için insanlar şortla çalışıyorlardı. İçinden geçtiğimiz ormanlar ka-

dar tarım alanları da birbirini izledikçe küresel ısınma geliyor aklıma. Devletlerin umurunda değil, herkes çıkarının peşinde ve işte yine not aldığım defter elimde.

Köşe dönmek amacı herkesin
Umurunda değil doğa kimsenin
Fakat Hiçbir şey sonsuz değildir dünyada
Gün gelir bedelini ödersin
Bunu herkes bilsin.

Saat 22.00’de güneş batınca yattım. Kahveyi fazla kaçırmış olmalıyım ki uzun süre uyuyamadım. Trende tek lüksümüz istediğimiz kadar çay kahve içebiliyoruz. Erzak çantamda neskafe ve çay poşetleriyle bir de fincanım var. Trende de 24 saat sıcak su bulunuyor. Onun için sıkıldıkça çay kahve içiyoruz.

Saat 23.00’te Zima istasyonunda inip biraz dolaştıktan sonra 24.00’e doğru tekrar yattım. Sabah 05.00’te İrkutsk’a vardık. Teniz ve anası Angarsk’ta inmişlerdi. Uyuduğum için vedalaşamadık.

Vakit çok erken olduğu için istasyonda saat 07.30’a kadar bekledikten sonra bir otel aramak için kalkıp dışarı çıktım. Görevliye sordum hemen karşıda Bittim Otel var dedi. Yazısı da görünüyordu zaten. Doğruca otele gittim.

Ekşiyen yüzleriyle iki genç bayan kabul etmemek için her türlü zorluğu çıkardılarsa da 2000 Rubleye bir oda almayı başardım. Aslında müthiş bir kazıktı. Çünkü odada yataktan başka hiçbir şey yoktu. Kattaki tüm odalar için koridorun sonunda tek bir tuvalet ve tek bir duş vardı. Ne buzdolabı ne klima ne sabun, kağıt vs hiçbir şey yok, ama fiyat 2000 Rupleydi. Fakat taksiyle şehirde otel aramak ve hele Kızıl’da yaşadıklarımın sonu beni iyice yıldırılmıştı. Bir gün

kalıp yarın gidecektim. Otel arayarak zaman kaybetme. Bir gün idare et ve belki şehir içindekiler daha da kazık olabilir, diye düşündüm.

İrkutsk tren istasyonu (Vakzal) işlek bir hava limanı gibi

Bundan sonra da artık otelleri mümkün olduğu kadar devreden çıkarmaya çalıştım. Geceleri trenlerde geçirmeye çalışacaktım. Örneğin iki gün gezmeyi düşündüğüm bir şehre sabah erken varıp akşama kadar gezeceğim. Otelde bir gece kalıp ertesi gün akşama kadar da gezip geceyi trende geçireceğim. Trende yol parası genelde otel parasından daha az oluyor ya da aynı parayla hem yol hem otel

parası karşılanmış oluyordu. Bu yüzden Novosibirsk, Omsk ve Kazan dışında gideceğim şehirleri bir gece olarak planlamayı kararlaştırdım,

İrkutsk'ta Angara Nehri deniz gibi içinde adalar, limanlar var

Gezi yazılarımda hep bu fiyatları yazıyorum ki gezmek için illa da zengin olmak gerekmez. Benim gibi alt gelir gurubunda bir emekli öğretmen de hesaplı ve dikkatli davranarak dünyayı gezebilir. Benim gezilerimde oteller ayırtılıp yol biletleri önceden alınmaz, rehber bulunmaz. Genellikle o ülke insanların da bulunacağı ucuz ve temiz otelleri tercih ederim. Hatta İran'da geçen 70 günlük gezimde genellikle hep misafirhanelerde kaldım.

Geziyi keyif, eğlence ve alışveriş olarak düşünenler elbette sınırsız para harcayabilir. Onlar için yemek, eğlence ve lüks önemlidir. Ama amacı araştırmak, karşılaştırmak ve dünyayı anlamaya çalışmak olanlar, zengin de değillerse hesaplı davranmak, çok yürümek ve mızızılanmadan bulduğuyla yetinmek zorundadır.

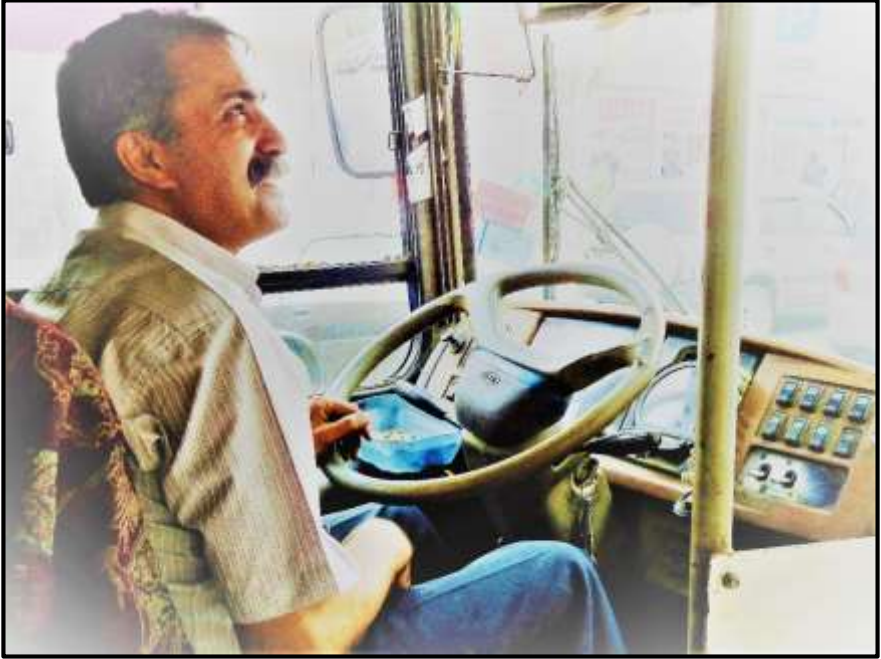
Çünkü benim yaptığım gezi keyif gezisi değil, ciddi bir iştir. Hatta ağır işçiliktir. Onun için benim gezi yazılarımda yemekler, alışveriş, bar pavyon gece hayatı yoktur. Elbette olsa daha iyi olabilir ve olanları yadırgamıyorum. Ama o paraya dayalı eğlenme ve dinlenme gezisidir. Bu ise dünyayı tanıma, bilgi ve merak ihtiyacından doğan yorucu bir orta tabaka gezidir.

Bir şehri gerçek anlamda tanımak için yürüyerek gezmeniz gerekir. Ayrıca rehbersiz gezeceğiniz için yola çıkmadan gezeceğiniz gün kadar hazırlık yapmanız, hatta gezeceğiniz yerleri uydu görüntülerinden incelemeniz gerekir ki o şehre gittiğiniz zaman ne aradığınızı bilesiniz. Fakat on kilometreyi geçen mesafelerde veya Baykal Gölü gibi şehir dışındaki kırsal bölgelere gitmek için taksi ve otobüslerden yararlanmak zorunludur. Ama sonuçta her gezi insanı günceller, yeniler ve ufkunu açar.

BAYKAL GÖLÜ

İrkutsk'ta gezmeden önce Baykal Gölüne gidip gelmeye karar verdim. Bu yüzden şimdi burada otelle uğraşmak yerine bir an evvel Baykal'ı görmek istiyordum. Otelde basit bir kahvaltıdan sonra vakzalin (İstasyonun) önündeki taksilerin yanına geldim. “Baykal” dedim. 4000 Ruple istedi.

“Bu adam aklını yemiş” deyip bir kaçına daha sordum, fakat 100 dolardan aşağı isteyen yoktu. Çünkü meğer Baykal buraya 70 kilometreymiş. Ben İrkutsk'un Baykal'a 5-10 km mesafede olduğunu düşünüyordum.

Azeri, otobüs şoförü

Durdum, düşündüm... Yüz dolar veremezdim ve mutlaka başka bir yolu olmalıydı. Taksiciye “Avtovakzaldan (otogardan) Baykal’a otobüs var mı” dedim; “Var” dedi.

Avtovakzala götür beni deyince de 300 Ruple istedi.

Şu ana kadar Rusya’da hiç bunun yarısı kadar bile taksi parası vermemiştim. Karşıdan gelmekte olan belediye otobüsüne doğru yürüdüm... Durdu... Siti sentır dedim... “Siti sentır” dedi. Bindim 12 rupleydi...

Otogar (Avtovakzal) yazan bina

Şoföre şehir merkezinde indirmesini anlatmaya çalışırken, ağzımdan kaçan Türkçe sözcüklerden yakalamış olmalı ki şoför: “Sen Türk müsün?” dedi. “Evet ya sen?” Ben Azeri’yim” dedi.

Türkçesi de bir Azeri’ye göre çok iyiydi. “Hay Allah razı olsun. Seni Allah mı gönderdi kardeşim. Tam da şu anda Türkçe danışabileceğim bir insana ihtiyacım vardı” dedim.

Baykal yolu boyunca sık orman tabakası

Baykal’a gitmek için avtovakzalda araba bulup bulamayacağımı, avtovakzala hangi otobüsle gidebileceğimi, dönüşte tren vakzalına dönen otobüsün numarasına dek hepsini sordum ve yanıtlarını aldım. Hatta nehir vakzalının (liman) yerini bile tarif etti.

“Onbeş senedir İrkutsk’tayım Baykal’ı ben de görmedim. Bu gün izinli olsam seninle giderdim” dedi. Sonra da “Ben avtovaksala yakın bir yerden geçiyorum. Seni orada indiririm, iki yüz metre yürüdün mü avtovakzala varırsın” dedi.

Şoförün dediği gibi yaptım. Avtovakzalin (otogar) önünde minibüsler dolup dolup gidiyordu Baykal’a. Bir minibüse bindim, on dakika bile beklemeden doldu ve kalktı. Bir saat kadar süren bir yolculukla Baykal’a geldik.

Baykal Gölü Haritası.

BAYKAL

Varsa bu dünyada

Üç beş ulu çınar

Başta belki okyanuslar

Sonra Sibiry'a ve Himalayalar

Ama bilin ki bence

Bunların başında gelir Baykal. 29.06.2012 Baykal

Gölün batısında dağ sıraları

İrkutsk Baykal arası arazi bayağı engebeliydi. Ama müthiş bir orman tabakasıyla örtülüydü. Daha doğrusu Rusya'ya girdiğim 22 Haziran gününden buyana orman çok az bir bölüm hariç, gittiğim her yerde kesintisiz devam ediyordu.

Baykal gölünü İrkutsk’a bağlayan Angara Nehri sağımızda yer yer ormanın arasından görünüyordu. Aslında Nehirden çok, Baykal Gölünün İrkutsk tarafına sokulmuş bir koyu, körfezi gibiydi. Çoğu yerde genişliği birkaç kilometreye kadar açılıyordu.

Baykal’ı sağımıza alarak bir süre daha ilerledikten sonra buradaki bir yerleşime geldik. Gölün kenarında limanın önünde iner inmez tekneciler, tekne turu teklif ettiler. Ben “Önce biraz burada gezeceğim” dedim.

BAYKAL KIYISINDA HAYAL

Esiyordu güneyden
Esiyordu denizden
Esiyordu rüzgâr.
Yükseliyordu kıyıya doğru
Yükseliyordu dizi, dizi dalgalar.
Sanırsınız önde Mete Han
Arkasında obalar
Boylar halinde
Göç ediyor Hunlar

Havada neme doymuş bulutlar
Bilinmez arkasında
Yağmur ya da kar
Bilinmez arkasında ne var?
Sürprizlerle doludur Baykal.

Sanırsınız ki, ok atan kavimler
Yazlık otlaklarına giderken
Baykal’da atlarını sulamaktalar.

Temsili resim (alıntıdır)

Ya da bir güz ortasıdır
Canlanır gözümde balıkçılar.
Buz tutmadan Baykal'da sular
Kışlık nevale peşinde koşmaktalar.

Baykal donduğunda
Kısalsa da karşı kıyılara yollar
Gölde yaşam biter
Umutları buzlar kaplar
Ta, nisan ortalarına kadar. 29.06.2012 Baykal

Baykal kıyısında gemiler

Buradan Baykal, ucu bucağı olmayan büyük bir deniz gibi görünüyor. Zaten kimse de göl demiyor. Baykal denizi diyorlar. Antalya’da denize baktığınız zaman nasıl ki deniz ufuk çizgisinde kayboluyorsa burada da Baykal ufuk çizgisinde kayboluyor, karşıda bir şey görünmüyordu.

Türklerin eski anayurdu olan bölgede gölün adı da Saha Türkçesinde deniz, su bolluğu, büyük deniz, zengin deniz anlamlarına gelen baygal, baaygal veya bayagal sözcüğünden geldiği söylenmektedir.

Baykal Gölü, devasa bir deniz gibi

ABAKAN, ALTAY, BAYKAL

Sibirya'nın Güneyi

Abakan, Altay, Baykal üçgeni

Orta Asya'nın kalbi

Türk Tarihinin üç temel direği...

Sibirya'da baharlar

Yeşil bir orman okyanusu

Dönüşümün en doğal ki

Oralar Türklerin masal yurdu.

Teoman'ın, Oğuz Hanın kalesi
Yerleşiklerin çilesi, göçerin cenneti
Türklüğün beşiği, çocukluk ülkesi
Abakan Altay, Baykal üçgeni.
29.06.2012 Baykal

Göl kıyısında bir yerleşim

Deniz seviyesinden 462 metre yükseklikteki gölün en derin yeri 1741 metre olup bunun 1286 metresi deniz seviyesinin altında kaldığı için dünyanın en derin gölüdür. Tektonik bir kırılma ile oluşan bu derin çukurluktaki göl, 32 bin kilometreye yakın alanıyla Belçika

devleti büyüklüğünde olup Marmara Denzinin de üç katına yakındır. En büyüğü Olhon adası olmak üzere gölde 18 ada vardır.

Baykal Denizi

Baykal Gölünün çok geniş bir su toplama havzası olup göle dökülen 336 akarsu ile beslenmektedir. Bunların en büyüğü yukarı Angara ve Selenga ırmaklarıdır. Bu yüzden Baykal Gölü, dünyanın en büyük tatlı su deposu olup dünyadaki tatlı suların %20'sine sahiptir. Göl bu suların fazlasını Yenisey Nehrinin sol kolu olan Angara Nehriyle boşaltmaktadır.

BAYKAL DENİZİ

Baykal göl

Ama iki buçuk kat daha büyük
Marmara denizinden!

Baykal göl

Ama daha derin Kara denizden.

Baykal göl

Ama dünyanın en büyük

Tatlı su deposu

İnsanlığın geleceğini

Garantileyen.

Angara Nahrinin Baykal Gölünden çıkış yeri

Rengi türkuaz mavisi
Tadında Türk Dili
Türk Tarihi, nostaljisi
Baykal Sibirya'nın yüreği.

Rusya'da olsa da tapusu
Coğrafyası Türk kültürü.
Dalgalarında Hun türküsü
Türkün sonsuz, büyüklüğü.

Aynı zamanda göl suları çok da bereketli olup gölde 1700 çeşit hayvan ve bitki yaşamaktadır ki bunlardan 1083 çeşidi sadece Baykal Gölüne özgü olup dünyanın başka yerlerinde bulunmayan canlılardır. Göl balıkçılık açısından da önemli olup yılda yarısı alabalık olmak üzere yüz bin ton balık avlanmaktadır. Buradaki küçük çarşıda da en çok kurutulmuş balık satılmaktadır.

BAYKAL'IN ÇEHRESİ

Dünyanın en büyük
Çöküntü hendeğinde
Balıklar, ormanlar, kuşlar
Kale gibi yükselen
Orman yeşili dağlar
Ama hepsinin kalbi Baykal.

Vadilerinde akar
Kırsal çiçek nehirleri
Dik yamaçlara
Tırmanır yerleşimler.
Çiçekler çizer
Çayların kenar çizgisini

Minik kıyı dalgalarında

Gülen bir yüz

Baykal'ın çehresi. 29.06.2012 Baykal

Göl aynı zamanda iyi bir ulaşım yolu olup yazın gemiler ve salları ile ulaşım sağlanıyor. Aralık sonlarına doğru donan gölde kışın buz kalınlığı bir metreyi geçtiği için ulaşım, buzların üstünde devam etmektedir. Çünkü Mayıs ayı başına dek gölün üstünden taşıtlar geçebilmektedir.

Çarşıda en çok Baykal'dan çıkan kurutulmuş balık satılıyor.

Batı taraf dağlıktı. Dağlar gür bir orman tabakasıyla kaplı olup, dik ve yüksekti. Kıyı şeridi de çok dar olup, kimi yerde ancak

bir yol geçecek kadar daralıyordu. Fakat vadi ağızlarında genişleyerek bulunduğumuz yerleşim benzeri küçük kasabaların oluşumuna olanak sağlıyordu.

Buradaki sahilde ileri geri biraz yürüdükten sonra kurutulmuş balık ve hediyelik eşya satan çarşığı dolaştım. Fotoğraflarını çektim. Fotoğraf makinesi de arızalandı. Biraz tamiratla güç de olsa çalışır hale getirdim.

Baykal'ın kıyısında orman kaplı dağlar

Çarşıda esmer bir Asyalıya "Sen Dıva'mısın" dedim? "Taccik'im" dedi. "Ben Türküm" deyince de "Müslüman gardaş" dedi.

Pilav ikram etmek istedi. “Biraz dolaşacağım. Burada Türk var mıdır” dedim. “Özbekler vardır” dedi. Çarşıda en çok kurutulmuş balık ve hediyelik eşya satılmakta olup satıcıların tamamına yakını bayandı..

Yolun altında, sahildeki küçük kabinlerde insanlar yemek yiyip, çalan yüksek sesli müziğe uyarak sallanıp yaşamdan keyif almaya çalışıyordu. İnsanlar baharın ve güneşin keyfine varmak, beyaz buzlu günlerin acısını biraz çıkarmak istiyordu sanki.

Pilav ve şiş satan Özbekler

Ya da başka bir deyişle bu insanların hemen hepsinin yüzünde bir bayram sevincinin mutluluğunu okumak mümkündü. Ve

yine bu mutluluğu her tarafından yakalamak ister gibiydiler. Müm-kün olduğu kadar açık giyinmişler güneşten istifade etmeye çalışıyorlardı. Oysa soğuk göl suları çevresinin iklimini de etkilediğinden burada sıcaklık İrkutsk'tan düşük oluyordu Ayrıca sabah hava daha serin ve tam ısınmamıştı.

Göl kıyısındaki kasabadan bir görüntü

Turist gurubundaki yaşlı turistlere genç bir rehber bilgiçlik taslayan ve onların bu bilgiler karşısında hayrete düşmesini bekleyen bir ruh haliyle bir şeyler anlatıyordu. Kimileri motorla Baykal turuna katılıyordu.

Sahilde yine Tacik'in pilavından bir kazan pilavla, kuşbaşı şiş yapan iki kişiye yanaşıp, "Türk müsünüz" dedim. "Özbekiz" dediler. Çünkü Ruslar ve beyaz Avrupalılarla Asyalılar çok belirgin biçimde belli oluyordu. Ve bütün orta Asya'da Asyalılar azınlıktaydı.

Onlarla biraz konuştum, Türkçeleri Kazak ve Kırgızlardan daha iyiydi. Bana güzel bir şiş yapın, iyice pişsin, dedim. Ketçap, mayonez bir şey koymayın, dedim. Biraz sonra sadece şişi getirdi. Ekmekle soğanı da koymamıştı. Sonra ekmeği getirdi. Bir dilim ekmeç. Başka bir şey yoktu.

Lavabo yok. Millet eti eliyle yiyip, kâğıda silip geçiyordu. "Müslümanlıkta böyle şey olmaz" dedim. Lavabo olmasa da bana özel olarak bir şişe su getirip elimi yıkamama yardımcı oldular. Fotoğraflarını çekip ayrıldım. Baykal kıyısında bir süre daha dolaşıp geri döndüm.

İRKUTSK

İrkutsk deniz seviyesinden 435 metre yükseklikte, Angara Nehrinin içindeki mavi sular ve nehrin iki tarafındaki geniş düzlüklerdeki yeşillikler içine yayılmış çok güzel bir şehir. Aynı zamanda İrkutsk Oblastının yönetim merkezi.

Oblast, Rusya Federasyonunda eyalet benzeri bir yönetim birimi olup İrkutsk Oblastının alanı Türkiye'nin alanına yakın büyüklüktedir.

İrkutsk'ta Angara Nehri deniz gibi ve şehri ikiye bölüyor

Oblast nüfusu ise iki buçuk milyon kadar olup bunun dörtte birine yakını (600 bini) İrkutsk kent merkezinde yaşamaktadır.

İrkutsk’u görünce bende bıraktığı ilk intiba, ilginç ve büyüleyici derecede bir güzellik oldu diyebilirim. İrkutsk’tan Novosibirsk’e aynı kompartımanda yolculuk yaptığımız lise öğrencisi Goş, “Dünyanın en güzel yeri İrkutsk’tur” diyordu.

İrkutsk’da park

Önce acaba başka yerleri de gördü mü diye düşünmüştüm. Ama Goş, o anda annesiyle Karadeniz kıyılarındaki asıl ata memleketleri olan Anar’a gidiyorlardı. İrkutsk zaten sürgünler şehriydi.

Dedesi 1944 sürgününden sonra Anar'ı bir daha göremese de Goş'un bu ikinci gidişiymiş Anar'a. Yani İrkutsk'tan Anar'a bir haftayı aşan bir yolculuk sırasında çok güzel şehirlerden geçtiği halde yine de İrkutsk en güzeli diyordu.

Bence de İrkutsk çok güzel bir şehirdi. Suların, ormanların ve trenlerin şehri... Buradan Novosibirsk'e gitmek için bilet baktığımda, gelen giden trenleri gösteren ekranda, her bir saatte, batı yönünde hareket eden en az bir tren vardı. Bunun doğuya gidenlerini de hesap ederseniz günde 40-50 civarında bir yolcu treninin bu istasyondan geçtiği anlaşıyordu.

İrkutsk'da Lenin heykeli

İRKUTSK'TA BİR KAFKASYALI

Stalin sürmüş buraya babamı
Ben üç buçuk yaşındaydım
Hatırlamıyorum Kafkasları...
Hatırlamıyorum cismen
Yolda yitirdiğimiz anamı

İrkutsk'ta Pazar yeri

Güzdü yola çıktığımızda
Urallara varınca kar bastırdı.
Sibirya da, Stalin gibi
Sert ve acımasızdı.

Açlık ve soğuk unutturdu acıyı...
Ayakbastı bedeli verdik Omsk'ta
Kardeşim dokuz aylık Çelekan'ı.
O gün Stalin
Çelekan'a bir hayat borçlandı.

Nehir içindeki adada piknik yapanlar

Yüzünü hatırlamasam da
Çok iyi hatırlıyorum
Ablamın çığlığını.
Ve hiç unutamıyorum o anı...
Anam sımsıkı bir sarılış
Babam çaresiz bir bakış olarak

Aklımda o güne takılıp kaldı.
Kağnılar dayanamadı
Yarıldı tekerleri
Kırıldı kanatları.
Öküzler öldü
Atların nalları döküldü
Sibirya dünyanın öte başı.

Çarıklar delik
Pantolonlar yamalı
Kar öyle bir yağdı
Öyle bir yağdı ki
Canlı cansız kimse dayanamadı.

Biz dayandık
Ve kış sonlarına doğru
İrkustsk'a vardık.
Ama kayıplarımız
Kalanlarımızdan fazlaydı.
Fakat belli ki
Kafkaslardı babamın vatanı
Ölürken bile sayıkladı hep
Karadeniz kıyısındaki Anar'ı.

Ata yurdu diye gittiğim Anar
Doğrusu beni hiç sarmadı.
Artık benim mavim Baykal
Yeşilim Sibirya'ydı.
Karadeniz'le karşılaşmamız yabansı
Mazinin uzak bir noktasında
Çileli babamdı.

Çünkü Karadeniz’de içimi
Bilinmez bir korku sardı.
Anladım ki, artık
Karadeniz ve Kafkaslar
Bana yurt değil yabandı.
Benim için vatan Sibirya’ydı.
Yeşilim orman, Mavim ırmak
Denizim Baykal’dı.
Benim yurdum artık burası

İrkutsk

Seviyorum İrkutsk’u ve Baykal’ı.
Sanılmasın ki;

Salt soğuk ve sürgündür
Sibirya'nın insana sundukları
Sibirya soğuktur ama
Sıcaktır yazı ve insanları. 30.06.2012 Yol

İrkutsk ve Angara

İrkutsk tren istasyonu, temmuzda Antalya hava limanının dış hatlar terminali gibiydi. Ama bu yolların asıl trenleri yük katarlarıydı. Her istasyonda yol bekleyen bir sürü yük katarı vardı. Bir istasyona vardığınızda uzunluğu kilometreyi bulan yük katarlarından üç beş tane sağınızda bir o kadar da solunuzda varsa şehri görmeniz olanaksızlaşıyordu.

Çünkü Sibirya bol sütü bir sağım inek ve bu yük katarlarıyla gemiler de onun sütünü batıya akıtan damarlar, hortumlar, borulardı. Milyonlarca insan geceli gündüzlü sürekli çalışıyor, ormanları sürekli kesiyor, fabrikalar bunları kabaca işleyip vagonlara yüklüyor. madenler çıkarılıyor gemilere ve trenlere yüklenip batıya gönderiliyor veya batıya gönderilmek üzere nehir limanlarına taşınıyor.

Sibirya'nın Nehirleri yazın gemi kışın kızak yolu

Sibirya'nın nehirleri de Sibirya'nın sömürülmesine büyük hizmet veriyor. Denizden binlerce kilometre içerdeki bu nehir limanlarında gemiler 6 ay Sibirya'nın zenginliklerini batıya taşıyor. Kışın

buz tutunca da kızaklarla nehirler üzerinden ulaşım sağlanıyor. Zaten Sibirya’da karayolları tren istasyonlarına ve nehir limanlarına ulaşmak için olup asıl ulaşım su yolu, demiryolu ve hava yoluyla yapılmaktadır. İşte İrkutsk bu üç ulaşım işlevini birlikte karşılayan bir merkezdi.

İrkutsk’un Baykal tarafından bir görüntü

Baykal’dan dönüşte saat 13.00’ten 21.30’a kadar sekiz saat İrkutsk merkezinde dolaşım. Hiçbir şeye ve hiç bir yere dikkat etmeden tam anlamıyla rastgele dolaşım. Aslında iki ay önce yola çıkmadan İrkutsk’da nereleri gezeceğim, neleri göreceğim diye bir plan yapmışım. Ama otelde sırt çantamda kalmıştı.

Bir bakıma iyi de oldu diye düşündüm. Çünkü planlı gezide planladığın noktalara kilitleniyor ve çevrendeki birçok şey kaçırılıyor ve bütünlük bozuluyordu. Onun için bugün sekiz saat Angara Nehrinin Baykal tarafında yarın da karşıda, istasyon tarafında dolaşacaktım. Akşamın olduğu yerde bir taksi bulup otele götürmesini isteyecektim.

İrkutsk

Tarihi dört asra yaklaşan kent, Angara Nehri kenarında kışlık bir karargâh olarak 1652 yılında kurulmuş ve 1686 yılında şehir statüsüne kavuşmuş. Her ne kadar Güney Sibirya ana yolunun de-

netimi için kurulmuşsa da o yıllarda altın ve kürk ticaretinin merkezi olarak önem kazanmış, 1800'lerin başında sürgünlerle nüfuslanıp gelişmiş, 1898'de Trans Sibirya demir yolunun buradan geçmesiyle önemi ve nüfusu artmıştır.

Şehir gezime önce merkezde çarşıların olduğu yerlerde dolaşarak başladım. Gezerken fotoğraf makinesi için, bir ara kablo baktım. Ara kablosunu bulamadım, ama dükkan ve mağazalar hakkında bir fikir edindim diyebilirim.

İrkutsk

Her ne kadar küresel sermayenin her çeşit malı satan devasa AVM'leri buralara dek gelmişse de yerel özellikli dükkanlar küçük

ve belli bir malın ticaretini yapıyordu. Bu biçimde her tür malın ayrı satıcılar tarafından satıldığı uzun çarşılar vardı.

Özbekistan'dan getirdiği tohum ve fidanları satan adam

Caddelerde de meyve sebze pazarlarıyla, çiçek fidesi ve fidan pazarları vardı. En çok da dikkatimi bu çiçek ve fidan pazarları çekti.

Hani Sibiry'a da çiçek mi olur? Sebze meyve fidanı mı olur demeyin. Burada karşılaştığım Özbek satıcı, bu elma ve armut fidanlarını Özbekistan'dan getiriyorum dedi. "Peki bu iklimde oluyor mu" dedim. "Oluyor, ama meyveleri biraz daha küçük oluyor" dedi.

Çelikten çok sayıda ve çok değişik güller üretmişti. Ve yine mersin'e benzer buraya özgü bir meyvenin fidanlarını satıyordu. Çok değişik bir sarımsağın da sadece yapraklarını satıyordu.

İrkutsk pazarında Ruble olarak fiyatlar (1 USD=32 Ruble)

Pazarda dikkat ettim, satıcılar hep Asyalılardı. Ruslar ve beyaz Avrupalılar genelde müşteriydi. Birkaç tane daha, Tacik, Özbek ve Azeri satıcı ile karşılaştım. Moğol olanlar da çoktu. Ama genel nüfusun büyük çoğunluğu Rus idi. Kiliselerin çokluğu da bunu gösteriyordu.

Fakat İrkutsk geçmiş dönemlerin en önemli sürgün yerlerinden birisi olduğu için oldukça kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olup 120’den fazla etnik kökene ait insanlar bir arada yaşamakta ve hepsi de Rusça ile anlaşılmaktadır.

Belki de Rusçadan sonra buradaki insanlarla anlaşabileceğiniz ikinci veya üçüncü dil Türkçe olabilir diye düşünüyorum. Çünkü burada Özbek, Azeri, Kazak, Tıva, Tatar ve Kafkaslardan, Kırım’dan sürgün edilmiş bazı Türk boylarından çok sayıda Türk kökenli insan bulmak da olanaklıydı.

İrkutsk

Pazardan çıktıktan sonra arabaların çokça geldiği hafif yokuş bir yola doğru yürüdüm. Bu cadde ilerde daha işlek ve daha gelişik caddelere götürdü beni.

İrkutsk'ta bir park

Şehrin nüfusu yapısı gibi mimarisi de kozmopolit bir görünüm sergiliyordu.

Çarlık döneminin görkemli kiliseleri, sürgünler döneminin estetik değeri yüksek yapıları, Sovyet döneminin devasa hantal binaları, aralara serpiştirilmiş ahşap işçiliğinin harikası yapılar ağaçlı geniş yolların kenarında boy gösteriyordu.

Parklar, anıt ve heykellerle sokaklardaki çiçeklendirme çalışmaları da kente ayrı bir hava veriyordu. Hiç bir şeyi kaçırmamaya çalışarak dolaşırken insanların yüzündeki ifadeyi de yakalamaya çalışıyorum.

İrkutsk

Önyargılarımızda dünyanın yaşama hiç de uygun olmayan, en zorlu yaşam koşullarına sahip yeri olarak kazanmış ya kafalarımıza, onun için burada insanların mutsuz olması beklentisi içindeydim. Ama hiç de öyle değildi. Parklarda ve sokaklarda insanların yüzünü inceleyerek ilerlerken, insanların genelde mutlu olduğuna tanık oluyordum.

Önyargılarımı aştıktan sonra sordum kendime: “Neden mutlu olmasınlar ki? Kışını bilmem ama şu anda şehir Antalya’da farksız ve mimarisi, şehir planı ve kentleşmesiyle de Antalya’da çok daha iyi. Ayrıca deniz kenarındaki Antalya, bir deniz kentinden çok bir bozkır kenti havasında; İrkutsk tam anlamıyla bir deniz kenti görünümündeydi.

Çünkü Antalya denizi hemen hiç kullanılmazken burada limanlar gemilerle doluydu. Ve ben Antalya Limanında hiç bu kadar çok gemiyi bir arada görmemişim.

28 İrkutsk şehir içinden bir görüntü

Yani İrkutsk, Sibirya ve Trans Sibirya demiryolunun merkezinde çok önemli bir durak olmasının ötesinde, yeşil doğası, ilginç mimarisi ve Angara Nehrinin adaları koyları limanlarıyla bir deniz kentinin tüm özellik ve güzelliklerini taşıdığı için aynı zamanda önemli bir turizm merkeziydi.

Ayrıca çok önemli turistik bir merkez olan Baykal Gölü de 63 km güneyinde bulunduğu için, Baykal, İrkutsk'un turistik değerini ikiye katlıyordu.

Caddelerde bazen böylesi güzel ahşap binalara rastlıyorum.

Buralardaki cadde ve sokakların resimlerini çekerek ilerlerken öyle bir yere geldim ki tepeden aşağı hafif bir eğimle inen genişçe bir alanın sonu nehirde bitiyordu. Ve şehrin bu bölümünde çok miktarda yeni bina yapılmıştı. Nehir kenarındaki doldurmalar ve düzenlemeler ise hala devam ediyordu.

Angara Nehiri aslında kocaman bir göldü ve içinde kocaman adalar vardı. İlerde vinçler görünüyordu. İrkutsk Limanı olmalı dedim. Ama başka koylarda da gemiler vardı. Anlaşılan liman sayısı çoktu. Gerisinde, yani Baykal tarafında büyük bir set görünüyordu ki sanırım barajdı.

Nehir kenarındaki bu yapılarda estetik değil işlev ön planda

Gölün daraldığı bir yerde boğaz köprüsü gibi bir köprü. Onun altında çok daha yüksek bir köprü ve bu yol da köprü seviyesinin altında devam ediyordu. Buraya inersem tekrar geri çıkamam diye önce inmek istemediysem de suyun cazibesine dayanamayıp oralarda bir taksi bulurum düşüncesiyle nehir kenarına indim.

Büyük yeşil parkların arasından kıyıya inince burada dolgu ve inşaat çalışmalarını, kıyıda piknik yapanları, balık tutanları, gölün içindeki adaları izleyip fotoğrafladım. Saat 21 olmuştu. Otelden ne kadar uzaklaştım ve nereye geldim bilmiyordum. Ama bana en yakın köprü tarafıydı ve iki kilometre kadardı. Oraya yürüdüm.

Bu çok işlek ve çok uzun bir köprüydü. Nereden baksan üç dört kilometre vardı uzunluğu. Oraya varınca genç bir çifte, nerede taksi bulabileceğimi sordum. Köprü tarafında yolu gösterdiler. Birlikte gittik. Ama taksi bulamadık. Bunun üzerine genç telefon ederek bir arkadaşını çağırdı. O beni otele getirdi.

İrkutsk

Ertesi sabah oteldeki ekşi suratlı kızlar sabahın 07.00'sinde otelden çık diye kapıma dayandılar. Dün anahtarı vermediğim için bana zıtlashmışlardı. 09.30'da otelden çıkıp vakzala geldim. Bunda da vardır bir hayır misali bu durum benim için hayırlı oldu ve İrkutsk ile ilgili notlarımı 12.00'ye kadar yazıp bitirdim. Sırt çantamı

emanete bırakarak yedi saat kadar da kentin vakzaldan tarafını gezdim.

Kentin bu yakası da dün gezmiş olduğum Baykal Gölünden tarafı kadar güzeldi. Geniş caddeleri, kozmopolit yapıları ve insanlarıyla üzerimde olumlu etkiler oluşturdu diyebilirim. Sibirya'nın Paris'i benzetmesini hak ettiğini, hatta İrkutsk'un Angara ile özdeşleşmesi, Paris'in Sen Nehri ile özdeşleşmesinin ötesinde Angara ile bütünleşmişti.

Şehir içinde bir cadde

İrkutsk'un gelişmesi, güzelleşmesi ve Sibirya'nın Paris'i olarak anılmasına neden olan mevcut şehir planı ve mimari özelliklerini kazanmasında hiç şüphesiz en büyük pay sürgünlerindi. Çarlık Rusya'sında 1. Nikolay'ın, abisi Kostantin'in yerine tahta geçmesi üzerine 26 Aralık 1825'te meydana gelen askeri ayaklanmaya (Aralıkçılar ayaklanmasına) katılan 3000 kadar subay ile bunları destekleyen sanatçı ve aydınlar İrkutsk'a sürülür. Bir ara kent nüfusunun üçte birinin sürgünlerden oluştuğu söylenmektedir. İşte bu sürgün subay, aydın ve sanatçılar, İrkutsk'un çok güzel bir kent olarak gelişmesini sağlamış.

İrkutsk'da Angara Nehri

Fakat ne yazık ki bu güzel kentten ayrılma zamanım gelmişti.
Saat 20.00'de Kızılyar'a (Krasnoyarsk'a) gitmek üzere yola çıktım.

Şimdi Trans-Sibirya treninin
Ekonomik sınıf kompartımanında
Yeni yol arkadaşlarımla
Yeni bir yolun başında buluyorum kendimi.
Yıl 24 saat yollarda
Trans-Sibirsk trenleri gibi
Durduğum anda
Yaşam bitecek sanki.